

Usporedna analiza arhitekture narodnih knjižnica u skandinavskim zemljama i Hrvatskoj

Murtezani, Elfat

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:573603>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Preddiplomski sveučilišni studij informacijske znanosti (jednopedmetni)

Elfat Murtezani

**Usporedna analiza arhitekture narodnih knjižnica u
skandinavskim zemljama i Hrvatskoj**

Završni rad

Zadar, 2022.

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Preddiplomski sveučilišni studij informacijske znanosti (jednopedmetni)

Usporedna analiza arhitekture narodnih knjižnica u skandinavskim
zemljama i Hrvatskoj

Završni rad

Student/ica:

Elfat Murtezani

Mentor/ica:

Doc. dr. sc. Martina Dragija Ivanović

Zadar, 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Elfat Murtezani**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Usporedna analiza arhitekture narodnih knjižnica u skandinavskim zemljama i Hrvatskoj** rezultat mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mogega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mogega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, srpanj 2022.

Sažetak

Narodne knjižnice su ustanove koje svojom djelatnošću osiguravaju pristup informacijama, promiču čitanje, podržavaju obrazovanje te omogućuju cjeloživotno učenje svim članovima zajednice. Osim toga, narodne knjižnice pružaju i usluge utemeljene na informacijsko-komunikacijskim tehnologijama te su prikladna mjesta za provođenje raznih aktivnosti. Mnoge aktivnosti se sve češće provode u suradnji s drugim institucijama, stoga je za uspješan rad narodnih knjižnica važno da su namjenski izgrađene i opremljene suvremenim tehnologijama, a neprestani razvoj društva zahtijeva da narodne knjižnice budu funkcionalne i izgledom privlačno projektirane. U tom procesu ključna je suradnja između arhitekata i knjižničara. Slijedeći Faulkner-Brownova načela pri projektiranju osigurava se funkcionalnost i estetika knjižnica, a pritom se naglašavaju i potrebe korisnika. Ovaj rad se bavi analizom arhitekture narodnih knjižnica u Skandinaviji i Hrvatskoj. Analizirane su narodne knjižnice koje su namjenski izgrađene te čiji dizajn uključuje suvremeni pristup pri projektiranju knjižnica. Svrha ovog rada je prikazati sličnosti i razlike u prostoru i izgledu narodnih knjižnica Skandinavije (Dokk1, Metso i Deichman Bjørvika) i Hrvatske (Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, Knjižnica Jelkovec i Gradska knjižnica Požega). Cilj ovog rada je analizirati i usporediti vanjsku i unutarnju arhitekturu navedenih knjižnica po određenim kriterijima kako bi se saznalo jesu li skandinavske knjižnice funkcionalnije od hrvatskih, postoje li razlike u određenim elementima unutrašnjeg uređenja, te u veličini i vanjskom izgledu uspoređenih knjižnica. Istraživanje je provedeno usporednom analizom dostupne literature. Rezultati istraživanja su pokazali da su skandinavske narodne knjižnice funkcionalnije, tehnološki opremljenije i fleksibilnije u pružanju višenamjenskih prostora te su veće i izgledom drugačije od hrvatskih knjižnica.

Ključne riječi: arhitektura narodnih knjižnica, knjižnične zgrade, funkcionalni pristupi, skandinavske knjižnice, hrvatske knjižnice

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Narodne knjižnice	3
3. Arhitektura narodnih knjižnica	7
3.1. Arhitektura	7
3.2. Začetci moderne arhitekture narodnih knjižnica	7
3.3. Namjenska izgradnja i adaptacija narodnih knjižnica	9
3.4. Arhitektura suvremenih narodnih knjižnica	10
4. Arhitektura narodnih knjižnica u Skandinaviji	14
4.1. Gradska knjižnica Dokk1 - Aarhus	16
4.2. Gradska knjižnica Metso - Tampere	19
4.3. Gradska knjižnica Deichman Bjørvika - Oslo	20
5. Arhitektura narodnih knjižnica u Hrvatskoj	23
5.1. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac	24
5.2. Knjižnica Jelkovec - Zagreb	26
5.3. Gradska knjižnica Požega	27
6. Analiza arhitekture narodnih knjižnica	31
6.1. Cilj i svrha istraživanja	31
6.2. Metodologija	31
6.3. Prostori za različite svrhe i aktivnosti	32
6.4. Tehnološka opremljenost	33
6.5. Namještaj (funkcionalnost i boje)	33
6.6. Osvijetljenost	34
6.7. Boje zidova i podova	34
6.8. Veličina zgrade	35
6.9. Stil zgrade	35
7. Zaključak analize	37
8. Zaključak	39
Popis literature	40

1. Uvod

Narodne knjižnice su informacijska središta koja su još u 19. stoljeću imale važnu ulogu u širenju pismenosti i kulture u društvu. Društvene promjene uzrokovale su redefiniranje zadaće narodnih knjižnica u suvremenom dobu, a informacije na novim medijima predstavljaju novi izazov za knjižnice. Prilagodba narodnih knjižnica zahtijeva da se korisničke potrebe stave u prvi plan, umjesto same ustanove. K tome, knjižnice su uspješno implementirale suvremene tehnologije u svoje poslovanje. Osim pružanja novih usluga i građe na raznim medijima, narodne knjižnice djeluju i kao mjesta na kojima se organiziraju društvena događanja poput razgovora s autorima knjiga, filmskih projekcija, kazališnih predstava, koncerata, izložbi i sl. Mnoge od navedenih aktivnosti knjižnice organiziraju same ili pak u suradnji s drugim institucijama. Međutim, mnoge se narodne knjižnice još uvijek suočavaju s neadekvatnim prostorima i nedostatkom suvremene tehnologije zbog niza razloga, kao što su manjak financijskih sredstava, niska društvena svijest o važnosti knjižnica, itd. Narodne knjižnice je potrebno namjenski graditi i opremiti novim tehnologijama, kako bi bile primjerene svojim zajednicama. Kako bi se uspješno prilagodile u dinamično okruženje, neophodno je da knjižnice budu funkcionalne i estetski privlačno dizajnirane. Pritom je važno da se, osim suradnje između knjižničara i arhitekata, u procesu planiranja zgrade uzmu u obzir i korisničke potrebe i prijedlozi. Arhitekti se pri projektiranju knjižnica vode Faulkner-Brownovim načelima, koja svojim principima osiguravaju funkcionalnost i atraktivnost knjižnica.

S obzirom na sve navedeno, u radu se predstavlja uloga narodnih knjižnica, kao i njihove suvremene usluge i aktivnosti koje pružaju korisnicima te se ukazuje na važnost izgradnje funkcionalnih i estetski privlačnih knjižnica. Također, rad pojašnjava što je to arhitektura i namjenska izgradnja i adaptacija narodnih knjižnica, donosi kratak retrospektivni prikaz arhitekture modernih narodnih knjižnica, kao i prikaz suvremene arhitekture narodnih knjižnica. U istraživačkom djelu, analizira se i uspoređuje arhitektura skandinavskih narodnih knjižnica i hrvatskih narodnih knjižnica kako bi se ustanovilo jesu li skandinavske knjižnice funkcionalnije od hrvatskih, postoje li razlike u elementima unutrašnjeg uređenja (prostori za različite aktivnosti, tehnološka opremljenost, funkcionalnost i boje namještaja, osvjetljenost te boje zidova i podova) te razlikuju li se analizirane knjižnice u veličini i vanjskom izgledu. Za uzorak su odabrane tri skandinavske knjižnice; Dokk1 (Aarhus), Metso (Tapere) i Deichman (Oslo), i tri hrvatske knjižnice; Gradska

knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, Knjižnica Novi Jelkovec i Gradska knjižnica Požega.

2. Narodne knjižnice

Pojavom novih medija olakšan je pristup brojnim informacijama, među kojima ima i lažnih, te su upravo narodne knjižnice te koje preuzimaju ključnu ulogu u pružanju relevantnih informacija i poučavanju informacijske pismenosti. S obzirom na društvenu ulogu koju imaju narodne knjižnice, one se ističu kao nositelji društvenih i osobnih promjena, zagovaraju vrijednosti poput slobode informiranja te omogućavaju slobodan pristup svima (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice 2011). Zbog navedenog važno je da knjižnice kao mjesta na kojima se okuplja zajednica budu fizički pristupačne, a same zgrade optimalno projektirane tako da reflektiraju funkcije knjižničnih službi, da budu fleksibilne za uključivanje novih službi te da odgovaraju suvremenim potrebama zajednice (u istom radu).

Narodne knjižnice su javne ustanove čije djelovanje ima esencijalnu ulogu za kulturni razvoj pojedinca i zajednice - one pružaju pristup relevantnoj građi na različitim medijima i u virtualnom okruženju, informacijama iz svih područja ljudskog znanja, cjeloživotnom učenju te dijelima pisanog stvaralaštva. Uz to, nude i niz različitih usluga, potiču i promiču čitanje te na taj način pridonose razvoju demokratskog i informacijskog društva (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice 2011; „Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj“ 2021). UNESCO-v manifest (1994) naglašava da pristup knjižničnim službama ima svaki pojedinac, bez obzira na dob, spol, rasu, vjeru, narodnost, jezik te društveni položaj.

Osim navedenog, narodne su knjižnice dužne osigurati specifičnu građu i usluge za korisnike koji se, iz bilo kojih razloga, ne mogu služiti uobičajenom građom i uslugama, poput osoba s tjelesnim oštećenjima, osoba s poteškoćama, pripadnika nacionalnih manjina, bolesnih osoba ili pak zatvorenika. Isto tako UNESCO (1994) navodi da građa narodnih knjižnica mora biti raznolika i relevantna kako bi mogla zadovoljiti potrebe korisnika svih dobnih skupina. Zbirke i službe trebaju, uz tradicionalnu građu, uključivati i građu koja se nalazi na drugim nositeljima sadržaja i suvremene tehnologije. Pritom je od temeljne važnosti osigurati visoku kvalitetu i prikladnost zbirki u skladu s lokalnim potrebama i uvjetima. Građa treba odražavati aktualne trendove i društveni razvoj, a zbirke i usluge ne smiju biti izložene niti jednom obliku ideološke, političke, vjerske ili neke druge cenzure. S obzirom na to, današnje narodne knjižnice nastoje biti što neutralnije i objektivnije u pružanju informacija, budući da su ustanove koje zagovaraju slobodu informiranja (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice 2011). Stoga, važno je istaknuti da je još od pamtivijeka jedna od temeljnih uloga narodnih knjižnica bila pružanje informacijskih usluga, unutar kojih

se danas posebno ističu usluge usmjerene na kvalitetne izvore s interneta, pri čemu knjižničari imaju važnu ulogu kod usmjeravanja korisnika na relevantne izvore. Složeni informacijski univerzum s mnoštvom informacija iz raznih izvora često vodi k neučinkovitom vrednovanju i korištenju informacija, a upravo u tom segmentu počiva jedna od današnjih ključnih zadaća knjižnica, ujedno i knjižničara, a to je opismenjavanje korisnika. Knjižnice razvijaju i poučavaju informacijsku pismenost kako bi korisnici mogli razumjeti svoje informacijske potrebe, pronaći, evaluirati te koristiti informacije uz učinkovitu upotrebu suvremene tehnologije (u istom radu).

Pored toga, svaka narodna knjižnica mora osigurati minimalan broj knjižničnih usluga koje obuhvaćaju: dostupnost korištenja knjižnične građe u slobodnom pristupu, posudbu knjižnične građe, informacijsko-referalne usluge, pristup javno dostupnom knjižničnom katalogu na mreži, internetu i mrežnim izvorima informacija te bazama podataka, korištenje računalne i informacijsko-komunikacijske opreme, međuknjižničnu posudbu, obrazovanje korisnika za korištenje knjižnice i knjižničnih usluga, programe poticanja čitanja i razvoja čitateljske kulture, programe informacijske i medijske pismenosti, kulturno-animacijske i edukacijske programe i događanja te pružanje obavijesti o radu knjižnice i knjižničnim uslugama u analognom i digitalnom obliku putem službenog mrežnog mjesta knjižnice („Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj“ 2021). Nužno je istaknuti da informacijske i knjižnične usluge zahtijevaju značajna financijska ulaganja, koja bi se trebala pažljivo i razborito koristiti. Sukladno tome financijska se sredstva trebaju, u što većoj mjeri, iskoristiti u skladu s načelima ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti (Davies 2008, 17).

Pružanjem knjižničnih usluga knjižnice osiguravaju prostor i prilike za susret korisnika s informacijama te djeluju poticajno na korisnike mnoštvom aktivnosti koje provode u sklopu svojih programa (u istom radu, 17). Suvremene knjižnice se sve više odmiču od tradicionalnih usluga, a takva tranzicija prati društveni i tehnološki razvoj. Osim tradicionalne tiskane građe, knjižnice nude i elektroničku građu, mrežne izvore te se sve više koristi suvremena informacijska tehnologija. Važnu okosnicu u potpori formalnom obrazovanju čini suradnja između narodnih knjižnica i osnovnih i srednjih škola te akademskih ustanova, što direktno utječe na zajedničko korištenje sredstava, promicanje čitanja i pismenosti te suradničko planiranje programa (IFLA-ine smjernica za narodne knjižnice 2011). Budući da se prostor narodnih knjižnica koristi i kao „dnevni boravak“ gdje korisnici provode svoje slobodno vrijeme, njihova se uloga proširuje i na neformalno

obrazovanje koje se provodi u obliku raznih predavanja, tečajeva, kreativnih radionica, programa opismenjavanja (Pejić 2009).

Uvođenjem usluga koje se temelje na korištenju informacijske i komunikacijske tehnologije, narodne knjižnice odgovaraju na rastuće potrebe postojećih korisnika te privlače nove korisnike. Osim toga, nastaju i razne nove usluge s ciljem da se što bolje iskoriste mogućnosti koje nude knjižnični prostori (Vrana i Kovačević 2013, 27). Suvremeni koncept narodnih knjižnica kao obrazovnih i kulturnih centara u kojima se odvijaju razne aktivnosti poput projekcija filmova, umjetničkih izložbi, koncerata, skupova, kazališnih izvedbi i slično, zahtijeva besprijekorno projektiranu knjižničnu zgradu (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice 2011). U tom kontekstu, važno je promišljeno planirati i projektirati knjižnične zgrade kako bi se funkcije službi mogle efektivno obavljati, kako bi sama zgrada bila dostupna cijeloj zajednici te fleksibilna za implementaciju novih usluga. Knjižnica treba biti smještena na mjestima gdje se odvijaju druge aktivnosti, primjerice, u blizini kulturnih i trgovačkih centara, a radno vrijeme se treba prilagoditi lokalnoj zajednici (u istom radu). Značajne promjene u poslovanju narodnih knjižnica javljaju se još krajem 19. st., kada se usluge i prostor počinju u većoj mjeri prilagođavati korisniku, što do tada nije bio slučaj (Aparac-Jelušić i Faletar Tancković 2020, 107). Transformacija narodnih knjižnica u institucije u kojima se odvijaju raznovrsne aktivnosti započela je u 90-im godinama 20. st. uslijed drastičnih društvenih promjena, s ciljem da se uklope u novo dinamično okruženje (u istom radu, 118). Dakle, veliki utjecaj na arhitekturu suvremenih narodnih knjižnica započeo je razvojem i širom upotrebom informacijske i komunikacijske tehnologije.

Pojava novih i izmijenjenih knjižničnih aktivnosti i usluga zahtijeva od knjižnica izgradnju fleksibilnih prostora koji se mogu prilagođavati prema potrebama. Zbog toga je vanjski i unutarnji izgled knjižnica od velike važnosti (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice 2011). Pomno planiranje i dizajniranje knjižničnih zgrada i njihove unutrašnjosti od ključnog je značaja za privlačenje korisnika. Prema tome, knjižnice nastoje urediti unutrašnje prostore s privlačnim i multifunkcionalnim interijerom i dekoracijama, nerijetko u toplim bojama, kako bi se stvorilo ugodno i poticajno okruženje za boravak korisnika te korištenje usluga (Sufar, Talib i Hambali 2012, 133). Također, prostor treba biti dobro osvijetljen, s uočljivim oznakama, prikladnim namještajem, a potrebno je osigurati i zasebne prostore za građu i tihi rad te pristupačnost za sve korisnike, s posebnim naglaskom na osobe s poteškoćama (Bišćan 2017, 177).

Međutim, jednako tako važno je da i eksterijer knjižnice bude oblikovan tako da svojom formom simbolički reprezentira funkciju knjižnice. Naime, knjižnice su se još od davnina percipirale kao gotovo svete ustanove s obzirom na to da su bile mjesta prosvjećivanja ljudi, tako da su se još u Aleksandriji gradile uz muzeje ili u sklopu drugih važnih građevina kako bi služile kao kulturna središta (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 45). Sljedeći iskorak u izgradnji knjižnica dolazi zahvaljujući trodijelnoj koncepciji knjižnice prema kojoj se prihvaća postava željezne konstrukcije i kružne čitaonice kojom se potiče studijski rad i korištenje građe. No, pojavom IKT-e¹ s kojom se javljaju nove potrebe korisnika koje zahtijevaju drugačija, fleksibilnija arhitektonska rješenja, taj se koncept pokazao neodrživim (u istom radu, 101,109). Stoga, fleksibilnost knjižnice se postiže izgradnjom unutarnjih strukturalnih zidova koji su pozicionirani u određenim dijelovima zgrade kako bi činili „jezgre“, u kojima se nalaze nepokretni elementi kao što su stepenice, zahodi, liftovi i sl., dok se ostali zidovi mogu razmontirati ili pomaknuti na drugo mjesto (Faulkner-Brown 1997, 13). S obzirom na sve navedeno, razvidno je da prilagodba i uspješno djelovanje narodnih knjižnica uvelike ovise o arhitektonskom projektiranju koje uzima u obzir čitav niz funkcionalnih i estetskih postavki nužnih za potrebe suvremenog društva – društva znanja.

¹Informacijske i komunikacijske tehnologije

3. Arhitektura narodnih knjižnica

3.1. Arhitektura

Riječ *arhitektura* izvedena je od starogrčke riječi *arkitekton* što znači graditelj (Hrvatska enciklopedija n.d.). Arhitektura je znanost i umjetnost organiziranja i oblikovanja prostora tako da se formiraju međusobni prostorni odnosi između unutrašnjeg i vanjskog dijela građevine, odnosi između bliže i udaljenije okolice i odnosi u sustavu organizacije naselja. Širi pojam arhitekture obuhvaća urbanizam, krajobraznu umjetnost, unutarnje uređenje prostora i sve prostorne postupke u okolišu. Dakle, radi se o umijeću izgradnje građevina s unutarnjim organiziranim prostorima koji služe za ispunjavanje ljudskih potreba i aktivnosti. Temeljni elementi arhitekture su: arhitektonski prostor, koji ima određene svrhe (stanovanje, rad, kretanje, odmor i sl.) i arhitektonsko tijelo, koje svojom konstrukcijom formira i štiti unutarnji arhitektonski prostor, dok svojom kompozicijsko-oblikovnom formom usklađuje i povezuje konstruktivne elemente (mase, zidove, stupove itd.) u skladnu cjelinu (u istom radu). Svaka izgradnja, odnosno realizacija, arhitektonskog djela započinje planiranjem i projektiranjem. Osim toga, važna je i estetika građevine, koja predstavlja određeni građevinski stil te elementima taktilnosti, mirisa i boje utječe na ljudske osjećaje (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 82).

U ovom radu će se analizirati i usporediti arhitektura nekoliko skandinavskih i hrvatskih narodnih knjižnica.

3.2. Začetci moderne arhitekture narodnih knjižnica

Arhitektonski pristupi su se pri projektiranju knjižnica mijenjali kroz različita povijesna razdoblja, pa su knjižnične zgrade, primjerice, u 18. st. bile prepoznatljive po kružnoj kupoli. U to se vrijeme u najvećoj mjeri nastojalo osigurati prostorne kapacitete za smještaj rastuće građe. Rast knjižničnih fondova i specijalizacija znanja su zahtijevali nove pristupe u organizaciji i pohrani građe. Nova koncepcija trodijelne gradnje knjižničnih zgrada pojavljuje se u 19. stoljeću i obuhvaća podjelu unutar knjižničnog prostora na tri zasebna prostora; prostor za građu, prostor za djelatnike i prostor za korisnike. Takav prostorni ustroj otežavao je protok građe, djelatnika i korisnika iz razloga što su se pojavile nove funkcije knjižnice koje su zahtijevali nove zasebne prostore poput dječjih odjela ili čitaonica novina. S obzirom na ulogu u kulturno-obrazovnom uzdizanju ljudi, zgrade narodnih knjižnica u 19. st. odlikovale su neoklasičnim stilom gradnje. K tome, tipično je bilo da se u knjižnicama nalazi visoko stubište koje je naglašavalo dojmljivost zgrade (u istom radu, 100, 102-104).

Međutim, promjene u knjižničarstvu i arhitekturi, potaknule su i promjene u arhitektonskim pristupima pri planiranju i oblikovanju zgrada narodnih knjižnica.

Zahvaljujući ideji američkog graditelja knjižnica, Andrewa Carnegie-ja, razvijen je model narodne knjižnice koji je omogućio korisnicima slobodan pristup građi u čitaonicama te poseban prostor za osoblje. Osim praktičnosti i uvođenja otvorenog pristupa, sve se više cijnila ljepota i udobnost unutarnjih prostora te su se na tim postavkama počele razvijati zgrade suvremenih narodnih knjižnica (u istom radu, 104-105). Krajem 19. st. u narodnim knjižnicama se pojavljuju nove usluge; programi za opismenjavanje, građa za djecu, asistencija korisnicima u korištenju kataloga i bibliografija te u snalaženju u samoj knjižnici. Za pružanje novih usluga u kojima su potrebe korisnika u središtu, neophodno je bilo prihvatiti načelo funkcionalnosti. Na tom tragu su se oblikovali prostori koji su se prilagođavali korisnicima, a ne korisnici prostorima. Osim toga, knjižničarske zajednice težile su da zgrade knjižnica budu osmišljene i opremljene kao suvremeno kulturno-obrazovno središte. Nakon Drugog svjetskog rata počinje izgradnja novih i rekonstrukcija postojećih knjižničnih zgrada na arhitektonskim rješenjima koje su se pojavile zbog utjecaja informacijskih i komunikacijskih tehnologija. S obzirom na društvene promjene i stvarne potrebe korisnika, u 50-im i 60-im godinama 20. st., grade se i oblikuju modularne narodne knjižnice s ciljem da fleksibilni prostori obuhvate različite aktivnosti i usluge (u istom radu, 106-107, 109). Osim toga, zbog novih potreba korisnika, uključuju se novi audiovizualni mediji u fondove knjižnica i uvode se nove aktivnosti, koji proširuju i obogaćuju funkcije knjižnice te ju definiraju kao multimedijску knjižnicu (Stipčević 1985, 535). Informacijska revolucija 1970-ih godina je dodatno doprinijela novom oblikovanju prostora knjižnica - dotad su se prostori knjižnice većinom koristili kao spremišta građe zauzimajući tako najveće dijelove knjižnica – i to oblikovanje je podrazumijevalo slobodan pristup korisnicima uz implementaciju informacijske i komunikacijske tehnologije.

Međutim, usprkos dubokim društvenim i tehnološkim promjenama koje su utjecale na izgradnju i dizajn knjižnica, knjižnice izgrađene 1990-ih u brojnim se segmentima nisu razlikovale od knjižnica izgrađenih u 1960-ima. Unatoč tome, novi model narodnih knjižnica u kojem tradicionalna i digitalna građa koegzistiraju, u kojem se pružaju usluge poduprte novim tehnologijama i fleksibilnim prostorima, se od 1990-ih godina prihvatio kao koncept prema kojem se orijentirao i arhitektonski pristup pri izgradnji knjižničnih zgrada (Aparac-Jelišić i Faletar Tanacković 2020, 114-115, 117).

3.3. Namjenska izgradnja i adaptacija narodnih knjižnica

Glavna arhitektonska podjela prostora u knjižnicama razlikuje osnovne, prateće i integracijske prostore. Osnovni prostori namijenjeni su za obavljanje primarnih knjižničnih funkcija, a razdijeljeni su na prostore za djelatnike knjižnice, prostore za građu i na prostore za korisnike. Prateći prostori osiguravaju specifične uvjete za odvijanje knjižničnih zadataka (servisni sklop i sanitarna mreža) te nadopunjavaju sadržaje knjižnice (dopunski prostori za izložbe, skupove i sl.). Integracijski prostori povezuju sve prostorno funkcionalne cjeline u knjižnici, te su podijeljeni na dinamičke (hodnici, stubišta, povezni traktovi i sl.) i statičke prostore (čitaonice) (Tehnička enciklopedija 1984).

Za obavljanje svoje djelatnosti, knjižnice moraju osigurati adekvatne prostore i zgradu. Namjenski izgrađena zgrada narodne knjižnice podrazumijeva usklađenost s njezinim temeljnim zadacima i djelatnostima (Tadić 1993, pogl. 9). Osim namjenski izgrađenih zgrada u kojima se čuva pisana baština, Mušnjak (2001) navodi i drugu vrstu zgrada; zgrade građene za druge namjene koje se preuređuju u svrhu djelovanja baštinskih ustanova. Dugo vremena se prilagodba starih zgrada za potrebe knjižnica odbacivala pod izgovorom da „knjižničar nikad ne smije prihvatiti staru zgradu koja je prije bila korištena za druge svrhe“, te su se ujedno isticale prednosti nove namjenski izgrađene zgrade (Hauke i Werner 2012, 3). Shodno tome, Romero (2007, 19) navodi i nekoliko prednosti koje stare zgrade imaju prije nego što se prenamjene za knjižnice, a to su: simbolička vrijednost u zajednici, značaj za kulturni identitet, lokacija, arhitektonsko naslijeđe, specifičnost arhitekture i prihvaćenost u zajednici.

Proces izgradnje, proširenja ili preoblikovanja knjižnične zgrade je zahtijevan poduhvat. Prema tome, da bi se projekt uspješno realizirao, potrebno je pomno isplanirati projekt i odrediti uloge i zadaće raznih sudionika, kako knjižničara, tako i arhitekata i suradnika (Bisbrouck 2008, 119). Stajalište da je za dizajniranje lijepe i funkcionalne zgrade knjižnice potrebna suradnja knjižničara i arhitekata je općeprihvaćeno (Romero 2008, 172). Prije početka namjenske gradnje knjižnice ili pak adaptacije postojeće zgrade, knjižničari definiraju osnovne zadaće i potrebe knjižnice prema kojima će se uskladiti izgradnja ili adaptacija (Mušnjak 2001, 184). Skupina knjižničara izrađuje tzv. programsku osnovu (strateški plan) koja sadrži informacije o lokaciji knjižnice i ostalih baštinskih ustanova te o površini, ograničenjima i propisima o planiranju; podatke o predviđenim aktivnostima koje ovise o fondu, korisnicima, službama i uslugama te o površini prostora (Aparac-Jelušić i

Faletar Tanacković 2019, 19). Također, plan mora obuhvatiti i informacije o tehničkim zahtjevima zgrade i potencijalnim financijskim troškovima. Informacije o tehničkim zahtjevima podrazumijevaju prijedloge o najprikladnijim materijalima za izgradnju poda i krova, zahtjevima okoline kao što su klima i umjetna rasvjeta, te opis posebnih instalacija poput protuprovalnog sustava i audiovizualnih pomagala za knjižnično korištenje, dok se procjena troškova odnosi na troškove ulaganja i održavanja (Vidanec 2013).

U daljnjim fazama planiranja i izgradnje, arhitekt treba u nacrtu zgrade detaljnije definirati strukturu zgrade (tlocrte, oblik, fleksibilnost, nosivost podova i stupove), unutarnje uređenje prostora (stubište, dizala i raspored prostora) i uspostaviti odnose veličina, plan namještaja, opremanje i sl (Tadić 1993, pogl. 9). Nadalje, u drugoj fazi projektiranja provodi se studija o izvedivosti u kojoj se razmatraju obilježja položaja, prostorni uvjeti, strukturalne implikacije i financijska izvedivost. U izradu arhitektonskog plana su uključeni arhitekti, predstavnici knjižničara i investitora te drugi stručnjaci koji odlučuju o eventualnim prilagodbama i promjenama. Detaljan arhitektonski plan obuhvaća strukturalne nacрте koji, primjerice, uključuju nosivost i fleksibilnost; nacрте unutarnje organizacije i opreme prostora; elemente sigurnosti i zaštite te fizičkih uvjeta poput grijanja i hlađenja (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2019, 20).

3.4. Arhitektura suvremenih narodnih knjižnica

Knjižnice su se oduvijek nastojale graditi i oblikovati prema svojoj ulozi u društvu i u skladu s društveno kulturnim promjenama svoga vremena, dok je arhitektura ispunjavala funkcionalne i simboličke zahtjeve. Slijedeći načela trajnosti, funkcionalnosti i estetike, knjižnična arhitektura je kroz cijelu povijest određivala identitet knjižnice pa i društvene zajednice (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 13). U tom kontekstu, knjižnične zgrade kao obrazovna središta simboliziraju učenje i predanost svoje zajednice učenju te su ujedno i očitovanje tih aspiracija (Gorman 2006, 5). No, da bi knjižnice uistinu uspješno djelovale kao obrazovna središta, moraju ispuniti osnovne preduvjete: osigurati prostore za korisnike knjižnice i računala za pristup knjižničnim katalogima i drugim knjižničnim alatima; prostore za pohranu i čuvanje fonda; prostore za rad knjižničnih djelatnika (za nabavu, prijem i obradu građe i sl.) te pomoćne i sanitarne prostore (Tadić 1993, pogl. 9). Osim toga, budući da je za ostvarivanje ciljeva narodnih knjižnica važno zadovoljavanje potreba korisnika, njihova se djelotvornost razvija; identificiranjem potencijalnih korisnika, analizom korisničkih potreba, razvijanjem usluga za pojedine grupe ili pojedince, skrbljenjem o korisnicima te promicanjem

obrazovanja korisnika, suradnjom i razmjenom građe, razvijanjem elektroničkih mreža, osiguravanjem pristupa službama i uslugama te osiguravanjem prostora za knjižnicu (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice 2011).

Pri projektiranju i gradnji knjižničnih zgrada u obzir se uzimaju brojni faktori koji su izrazito važni u vremenu kada korištenje suvremenih tehnologija mijenja i ulogu knjižnica. Primjerice, Gorman (2006, 6-7) ističe devet faktora: sve veću važnost elektroničkih izvora, preusmjeravanje s isključivo individualnog učenja na individualno i zajedničko učenje, ponos zajednice i ustanove, novu ulogu knjižnica kao središta sveučilišnog kompleksa, važnost povijesne građe, potrebu za jeftinijim načinima pohrane tiskane građe, različite pristupe odnosima između osoblja te osoblja i korisnika, neizvjesnu budućnost te planiranje lokacije, proračuna i opremanja. Osim navedenih faktora, na sam proces planiranja i izgradnje knjižničnih zgrada utječe niz elemenata kao što su nacionalna kultura i obrazovanje, korisničke potrebe, načini korištenja usluga, financijske mogućnosti, nacionalni ponos, lokacije i sl. Prema tome, umjesto teorijskih ideala, nastoje se istaknuti poželjne kvalitete jedne knjižnične zgrade u cijelosti (Faulkner-Brown 1997, 9). Iako se unutrašnjost i korisničke usluge knjižnica razlikuju od mjesta do mjesta, od jednog tipa knjižnične zgrade do drugog, za novije zgrade svih veličina određene su poželjne kvalitete odnosno načela poznata i kao „Faulkner-Brownovih deset zapovijedi“ (u istom radu).

Od druge polovice 20. st. arhitekti se pri projektiranju i izgradnji knjižnica uglavnom oslanjaju na načela koja je postavio britanski arhitekt H. Faulkner-Brown, a slijedeći njegove ‘temeljne zapovijedi’ jamči se veća funkcionalnost i privlačnost knjižnica te pojedinačnih odjela, te se u isto vrijeme poštuje njihova temeljna svrha i djelovanje (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2019, 17). S obzirom na dinamične promjene u društvu, Faulkner Brownovo načelo funkcionalnosti je ključno za uspješnu prilagodbu prostora kako bi bilo moguće mijenjati izgled, strukturu i svrhu prostora u skladu s nepredvidim promjenama u društvu (Kasap i Aparac-Jelušić 2017, 159). Načelo kompaktnosti omogućava lakše kretanje korisnika, osoblja te knjižnične građe, dok načelo pristupačnosti osigurava pristup zgradi izvana te se od ulaza u zgradu može pristupiti u sve dijelove zgrade uz pomoć minimalnog broja oznaka za kretanje (Faulkner-Brown 1997, 15). Knjižnična zgrada bi trebala biti i proširiva, a to znači da ju je moguće nadograditi te da u svakoj fazi razvoja izgleda kao cjeloviti objekt. Također, načelo proširivosti obuhvaća i okolno zemljište koje je važno osigurati kako bi buduće proširenje bilo jednostavno i bez prepreka. Nadalje, primjenom

načela raznolikosti osigurava se smještaj građe i usluga korisnicima. Raznolikost građe i namještaja čini interijer zanimljivijim, ali i zadovoljava brojne potrebe i preferencije korisnika, čime se nudi sloboda izbora. Jedno od bitnih načela koje ističe Faulkner-Brown je i organiziranost knjižnične građe tako da je dostupna korisnicima. Raspored građe mora biti jednostavan, jasan i privlačan kod malih i velikih knjižnica. Načelo udobnosti u knjižnici se postiže osiguravanjem povoljnih uvjeta poput optimalnog osvjetljenja, kontinuirano svježih temperature i relativne vlažnosti zraka, grijanja, čistoće i tišine, kojima se promiče učinkovitost korištenja. Važno je i načelo dosljednosti u okruženju koje se ostvaruje reguliranjem mikroklimatskih uvjeta, što je nužno zbog zaštite i očuvanja knjižnične građe. To podrazumijeva da vanjski zidovi zgrade služe kao regulatori ili filteri koji tijekom zime zadržavaju toplinu, a ljeti upijaju/primaju toplinu. Osim toga, primjena načela sigurnosti omogućava kontrolu korisničkog ponašanja i očuvanje knjižnične građe, dok se načelom ekonomičnosti jamči izgradnja i održavanje zgrade s minimalnim ljudskim i financijskim resursima (u istom radu, 15-17). Ova načela su u skladu s elementima na koje treba obratiti pozornost prilikom planiranja knjižničnih službi: funkcionalnost knjižnice, unutarnja uređenost prostora, namjena prostora, pristup za osobe s invaliditetom, ambijent knjižnice, oznake za korisnike, elektronička i audiovizualna oprema, sigurnost i parkirno mjesto (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice 2011). Također, Faulkner-Brownova načela su primjenjiva na sve vrste planiranja knjižničkog prostora; bilo da se radi o izgradnji nove zgrade ili nadogradnji, opremanju ili pak o adaptaciji postojećeg prostora (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 113).

Dakle, uz prilagodbu zbirki, integraciju novih alata i razvoj funkcija, važna je i sama izgradnja narodnih knjižnica koja mora biti planirana s ciljem da knjižnice budu locirane u urbanim područjima. Na taj način one mogu služiti kao centri društvene interakcije što većem broju ljudi, što znači da su prostorom u blizini žarišta društvenog života i mjesta svakodnevnih potreba stanovništva (kupovina, prijevoz, kultura i rekreacija) (IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice 2011; Tehnička enciklopedija 1984). Novi model narodne knjižnice kao kulturnog centra, u kojem su tradicija i inovacije usklađene s potrebama korisnika, pojavio se 1990-ih u Danskoj. Također, takav model je podrazumijevao i partnerstva i integraciju s drugim institucijama (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 117).

Knjižnice se obično smještaju u prominentnim gradskim zonama, uz ostale gradske ustanove, te ako čine dio urbane cjeline grada. Urbanistička lokacija ističe status knjižnica kao značajnih institucija u društvu, koje svojom autentičnom arhitekturom zadobivaju simboličku vrijednost (Tehnička enciklopedija 1984). Smještaj zgrade u urbanom području uvelike određuje njezinu orijentaciju, oblike osnovnih masa, materijale za gradnju, raspored i dimenzije prostora. U procesu planiranja ključno je uzeti u obzir funkcionalnost i konstrukcijsko-instalacijsku optimiziranost, kojima se formira specifičan stil knjižnične zgrade. Tako projektirana knjižnična zgrada odražava duh vremena u kojem djeluje i zasigurno čini dio identiteta zajednice (u istom radu).

Nadalje, važnost funkcionalno izgrađenih narodnih knjižnica ogleda se u njihovom djelovanju koje se sve više usmjerava prema suradnji s drugim institucijama i udrugama kako bi se uspješno integrirali različiti sadržaji. Time se povećava interes pojedinaca za određenu instituciju, omogućava daljnji razvoj te se naposljetku učvršćuje pozicija i kulturni identitet same knjižnice. S obzirom na to da se prije druge polovice 20. st. izgradnja knjižničnih prostora nije planirala ni organizirala na način da se prilagodi korisničkim zahtjevima, nova paradigma u arhitekturi knjižnica fokusirana je na potrebe korisnika. Štoviše, novi pristup teži tzv. participativnom dizajnu koji uključuje korisnike u postupke planiranja i dizajniranja knjižnica. Sudjelovanje zajednice u planiranju, odabiru i dizajnu tehnološke opreme, estetskom oblikovanju knjižnice, osmišljavanju usluga i izboru građe može osnažiti identitet zajednice te pridonijeti zadovoljstvu korisnika nakon izgradnje knjižnice (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 118-120).

S jedne strane, prednosti participativnog dizajna počivaju na konkretnim i uočljivim idejama i prijedlozima oblikovanja od strane sudionika, a sudjelovanje se temelji na znanju i prethodnim iskustvima. S druge strane, nedostaci su vidljivi u tome što postoji poprilična razlika između predlaganja i odlučivanja; radi se o skupnom procesu te sudionici nemaju jednaka prethodna iskustva i jednake razine stručnosti, razgovaraju različitim jezikom, i teško prihvaćaju kada nisu u pravu (u istom radu, 120). Svakako, uključenost korisnika u planiranje izgradnje knjižnica je novi koncept u knjižničarstvu, u kojem knjižnice slijede suvremene potrebe svojih korisnika, a pritom i ciljeve i zadaće usklađuju s promjenama u okruženju.

4. Arhitektura narodnih knjižnica u Skandinaviji

Pojam Skandinavija označava povijesno i kulturno-jezično područje koje obuhvaća Kraljevinu Danske, Norveške i Švedske. Na području skandinavskog poluotoka se nalaze Norveška, Švedska i sjeverozapadni dio Finske, dok je Danska smještena na danskim otocima i poluotoku Jutlandu. Iako geografsko područje Skandinavije obuhvaća tek tri zemlje, termin Skandinavija ili Nordijske zemlje u širem smislu podrazumijeva Dansku, Norvešku i Švedsku zajedno s Finskom i Islandom te njihovim autonomnim regijama Ålandskim Otocima, Farskim Otocima i Greenlandom. Međutim, međusobna suradnja Danske, Norveške, Švedske i Finske čini važnu okosnicu u razvoju moderne arhitekture i modernih socijalnih država (C. Miller 2016). Važne značajke Nordijskih zemalja su vezane uz tradiciju javnog utjecaja na stanovništvo, protestantsku tradiciju isticanja dužnosti i jednakosti te snažni utjecaj na širenje pismenosti (Sabolović-Krajina 2020, 527).

Knjižnice u Skandinaviji su se počele razvijati u razdoblju između dva svjetska rata, ponajviše pod utjecajem anglo-američkog knjižničarstva te zbog financiranja državnih vlasti. U 1930-im godinama mnoge su zgrade knjižnica bile pod utjecajem modernističke arhitekture. Kao rani primjer modernizma u knjižničnoj arhitekturi treba izdvojiti narodnu knjižnicu u Viipuri-ju (Finska)², koju je 1935. dizajnirao slavni finski arhitekt Alvaro Aalto (Dahlklid 2013, 200-201). Taj projekt Alvara Aalta bio je inspiriran zgradom narodne knjižnice u Stockholmu koju je projektirao Gunnar Asplund. Posebnost Aaltove arhitekture je bila u spoju funkcionalizma s humanističkim karakteristikama, pritom je u unutrašnjim prostorima značajno koristio svijetlo drvo, staklo, čeličnu i bijelu žbuku itd (Reuben 2019, "A Brief History of Scandinavian Architecture." *Scandinavia Standard* (blog), 17. travanj 2019; Dahlklid 2013, 210). Za većinu knjižničnih zgrada je karakteristično to da su imale posebno okruženje i položaj u gradskom prostoru, održavajući tako rastuću važnost knjižnica i knjižničnih zgrada (Dahlklid 2013, 202). Izgradnjom narodne knjižnice Nyborg 1939. predstavljen je novi stil knjižnične arhitekture u Danskoj. S jednostavnim oblicima u arhitekturi crvene cigle, ulazom kroz staklenu lođu i jedinstvenim mjestom neposredno uz kanale oko dvorca Nyborg, knjižnica je predstavljala i tradiciju i modernost. Bio je to izvanredan primjer regionalne arhitekture koji je odražavao duh mjesta, a ujedno je označio i prodor novog „skandinavskog stila“ u knjižničnu arhitekturu kao izraz kulturne politike (u istom radu, 206-208).

² Današnji Viborg u Rusiji

Skandinavske države blagostanja dosegle su vrhunac tijekom 60-ih i 70-ih godina 20. st., kada su, narodne knjižnice, uz škole i muzeje, bile posebno važne institucije. Arhitektura i dizajn iz ovog razdoblja su obilježeni minimalizmom internacionalnog stila, pa su se stoga i zgrade knjižnica najčešće gradile i oblikovale tim stilom. Kod takve arhitekture prevladavali su materijali poput čelika, cementa, drveta i stakla, koji su se kombinirali na način da je knjižnična arhitektura postala otvorenija, ali i fleksibilnija i modularna. Svi knjižnični odjeli su međusobno aktivno povezani, nema zidova koji ometaju, kao ni problematičnih stepenica i zatvorenih vrata. Takva arhitektura je rezultat kombinacije knjižničnih ideja otvorenog pristupa s otvorenim i transparentnim prostorom moderne arhitekture, a ujedno i racionalnog knjižničnog planiranja modularnog sustava sa strukturalnim stupovima. To je, primjerice, omogućilo pomicanje i uklanjanje zidova, ovisno o potrebama i funkcijama. Dakle, glavne značajke moderne arhitekture su fleksibilnost, funkcionalnost i modularnost (Dahlklid 2013, 210-212). Nadalje, za Nordijsku arhitekturu je karakteristična povezanost zgrade sa specifičnim prirodnim krajolikom i mjestom na kojem je smještena. K tome, Skandinavija kao ruralno društvo je usko vezana za šume pa se zbog toga pri izgradnji ponajviše koriste tradicionalni materijali, poput drva, cigle i stakla. Bijela svjetlina unutarnjih prostora omogućava dobru osvjetljenost čak i tijekom mračnih zimskih dana, što je izravan odgovor na arktičku klimu. Korištenje ovih materijala sugerira da se skandinavska arhitektura uvelike usklađuje s geografskim i klimatskim uvjetima tog područja. Osim toga, kvalitetnim i inovativnim arhitektonskim rješenjima je pridonijelo osnivanje arhitektonskih komisija za organizaciju arhitektonskih natječaja. To je omogućilo natjecanje i predstavljanje novih arhitektonskih ideja mladih arhitekata (C. Miller 2016).

Međutim, niz društvenih promjena u razdoblju od 1980-ih godina pa sve do početka 21. st., utjecao je i na knjižničarstvo u Skandinaviji. Knjižnice su, osim uvođenja mrežnih kataloga i usluga, doživjele promjene i u drugim segmentima. Tijekom 1990-ih zatvaraju se brojni ogranci knjižnica koji se kompenziraju pokretnim knjižnicama i umrežavanjem novih usluga (usluga „Pitaj knjižničara“, usluge za djecu i sl.), te se osnažuje suradnja s obrazovnim i nevladinim organizacijama. K tome, jača se i međuknjižnična posudba, kako bi se nadoknadilo zatvaranje manjih knjižnica i racionaliziralo korištenje knjižničnih fondova učestalijom uporabom građe, koja se korisnicima doprema putem pošte i posebnih vozila poput bibliobuseva i bibliobrodova (Sabolović-Krajina 2020, 528). Pojava novih medija i IKT-a utjecala je na stvaranje nove paradigme u arhitekturi i dizajnu knjižnica, što je pak

dovelo do poimanja knjižnice kao „trećeg mjesta“. Konceptom „trećeg mjesta“ se knjižnice definiraju kao važna mjesta za svakodnevno provođenje vremena osim bivanja kod kuće i na poslu. Upravo su knjižnice prepoznate kao javna urbana mjesta koja pridonose životnosti sredine zbog toga što pružaju priliku za provođenje slobodnog vremena omogućavajući prostor za razgledavanje, sjedenje i čavrljanje, druženje i sl. (Dahlklid 2013, 216-217). Shodno tome, novi trendovi u arhitekturi knjižnica determinirani su integracijom različitih sadržaja kojima se stvaraju partnerstva te privlači zajednica. Ispunjavanjem funkcionalnih i estetskih zahtjeva, skandinavska arhitektura knjižničnih zgrada omogućuje jednostavno razvijanje knjižnice, unaprjeđenje urbanog krajolika i time osnažuje kulturni identitet knjižnice i zajednice (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 118-119, 131). Takav razvoj i takve inovativne ideje dovele su do napuštanja minimalističkih tendencija u arhitekturi te su se nametnuli novi postmodernistički smjerovi u kojima se eksperimentira sa šarenijim, izražajnijim i organskim knjižnicama (Dahlklid 2013, 218). Dakle, razvoj narodnih knjižnica u Skandinaviji se oslanja na nekoliko principa; besplatnom i svima dostupnom pristupu; funkcionalnim i privlačnim knjižničnim zgradama; intelektualnoj slobodi; lokalnoj upravi koja nalaže lokalne usluge, provodi standarde i osigurava sredstva; opsežnoj suradnji između svih narodnih knjižnica i drugih vrsta knjižnica (Goldhor 1990).

4.1. Gradska knjižnica Dokk1 - Aarhus

Dokk1 najveća je skandinavska narodna knjižnica (35 000m²), koju je dizajnirala tvrtka *Schmidt Hammer Lassen Architects* te ujedno predstavlja novu generaciju modernih hibridnih knjižnica. Izgrađena je 2015. godine u centru grada Aarhusa, na ušću istoimene rijeke, koja je jedno od najistaknutijih mjesta u gradu (SHL Architects n.d.). Svojom lokacijom, knjižnica simbolički povezuje povijesno gradsko središte s lukom te ukazuje na novu važnost luke, obilježavajući prijelaz iz industrijskog društva u društvo znanja. U zgradi se nalazi i centar za pružanje usluga građanima, uredski prostori, parkiralište te željeznička postaja. Dakle, Dokk1 je mjesto za razmjenu znanja i ostvarivanje mogućnosti te multikulturalno mjesto sastajanja koje je promijenilo percepciju cijelog grada (u istom radu). Potpuno otvoreno pročelje zgrade povezuje njezinu unutrašnjost s vanjskim okruženjem – gradskim životom, povijesnom gradskom jezgrom, industrijskom lukom i zaljevom. Trg Europaplads se proteže sve do ispod zgrade, te tako čini tranzitni prostor s panoramskim pogledom na rijeku, grad i novu obalu.

Ostakljena zgrada je natkrivena višekutnom plohom te je oslonjena na stepenice koje se protežu do ruba mora. Fasada je izrađena od ekspaniranog metala svijetle boje, s idejom da se vizure grada i luke odražavaju u dizajnu koji se izvija, lomi i okreće (ArchDaily 2015). Ekspanirani metal utječe na smanjenje vizualnog dojma veličine ove velike površine, jer se istim materijalom pokriva cijela površina krova (Relsted Kærup 2015, 47). Zapravo, cjelokupni dizajn se temelji na kombiniranju nekoliko robusnih i izdržljivih materijala poput betona, drva, stakla i metala. Na taj način ostvaruje se kontrast u dizajnu koji se očituje kao robusno naspram profinjenom, mekano naspram tvrdom, obojeno naspram bijelog te svijetlo naspram tamnom (SHL Architects n.d.). Primjerice, gledajući u zgradu izvana, uočava se ostakljena zgrada, strop u prizemlju i beton (Relsted Kærup 2015, 48). Osim toga, održivost je integrirana u cijeli dizajn kako bi se smanjila potrošnja energije. Budući da se zgrada nalazi na obali iskorištena je mogućnost hlađenja morskom vodom kako bi se znatno smanjila potrošnja energije za potrebe hlađenja, dok široki prevjes krovne ploče štiti od sunčeve svjetlosti što smanjuje potrebu za hlađenjem. Toplina se dodatno zadržava zbog kompaktnog oblika ovojnice zgrade koji pokriva relativno malu površinu. Na isti način, prirodni efekti sjene postižu se svojim relativnim položajem i veličinom podova. Kada je sunce nisko u zimskim mjesecima, njegove zrake udaraju o zidove zgrade; kada je visoko u ljetnim mjesecima, niži katovi su zasjenjeni. Većina rasvjete u zgradi su LED svjetiljke, a uz korištenje senzora pokreta i dnevne svjetlosti smanjuje se potrošnja energije kada se dnevno svjetlo povećava. Osim toga, na široku krovnu ploču postavljen je niz solarnih panela od 2.431,8 m², čime se dodatno smanjuje ovisnost o električnoj energiji. Unutrašnjost Dokk1 je svijetla i prostrana jer šest velikih atrija s krovnim prozorima uvlače dnevnu svjetlost duboko u zgradu (u isto radu 92, 47).

Pri dizajnu knjižnice posebna se pozornost posvetila pristupačnosti, a to se odnosi na fizičku dostupnost, dizajn interijera, namještaj i opremu te nove tehnologije. To podrazumijeva pristupačnost osobama koje pate od alergija, osobama u invalidskim kolicima, osobama s oštećenjima vida, sluha, pokretljivosti ili drugih poteškoća. Knjižnica je uređena pristupačnim rutama, znakovima i zaslonima bijele boje, tako da se ljudi mogu lako kretati kroz zgradu. Interijer se sastoji od raznih vrsta namještaja: različite visine, s raznim presvlakama poput tekstila i umjetne kože, sa i bez naslona za ruke. Stolovi su raznovrsno dizajnirani; od bijelog laminata, linoleuma s drvenim okvirima, aluminijski, plastike, prozirnog ili lakiranog furnira (drvo), itd. Projektni stolovi su u crnoj, bijeloj i sivoj boji, dok su vanjski plastični stolovi crvene boje. Stolice su drvene i plastične, a presvučene su tekstilom u crnoj,

crvenoj i narančastoj boji. Taburei su rađeni od drveta s presvlakama od tekstila zelene boje i umjetne kože plave i sive boje. Fotelje i modularni naslonjači su također obloženi tekstilom (Dokk1 2022).

Podovi su uglavnom betonski, s iznimkom u dvjema velikim dvoranama u kojima su podovi i zidovi izrađeni od drva, a jedna je prostorija opremljena gumenim podom i zvučnom izolacijom (Dokk1 n.d.; Relsted Kærup 2015, 99). Vanjski dio spomenutih dvorana izgleda kao jedan arhitektonski oblik, obavijen u tamno, sirovo drvo s uzorcima koje podsjeća na naplavljeno drvo. Nasuprot tome, glavna dvorana je svijetla i prozirna s akustičnim panelima, dok je mala dvorana tamna s drvenim podom i velikim zavjesama jarkih boja (Relsted Kærup 2015, 47).

Zgrada je koncipirana na nekoliko razina, na prvom katu (razina 1) se nalaze čitaonica, knjižnične zbirke, radni prostori, učionica, velika i mala dvorana, prostori za sastanke, dnevni prostor, igralište za djecu, centar za pružanje usluga građanima te kafić, a između razine 0 i razine 1 je integrirana i umjetnička instalacija. Na razini 2 se nalaze prostori za objedovanje, prostori za njegu, pozornica, dječji laboratoriji, prostor za igranje i relaksaciju, itd. (urban media space) Dvije razine knjižnice povezane su rampom koja se sastoji od pet platformi namijenjenih različitim aktivnostima: čitanju, učenju, predstavama, izložbama, računalnim igricama, interaktivnim radionicama i događanjima. Konačno, na drugom katu (razina 3) nalaze se uredi općinske uprave i uredi za iznajmljivanje (ArchDaily 2015).

Nadalje, ti prostori su opremljeni najsuvremenijom tehnologijom poput vrata koja se automatski otvaraju, dizalima koja zvučnim obavijestima informiraju korisnike o trenutačnom katu, ekranima za lakšu orijentaciju u zgradi, nadzornim sustavom, itd. Osim navedenog, knjižnica je opremljena s besplatnim internetom i šezdeset i osam računala za korisnike, knjigama i drugim vrstama medija, uređajima za posudbu i povrat knjižnične građe, naslonjačima s akvarijima i slušalicama, opremom za tiskanje, fotokopiranje i skeniranje, raznom AV³ opremom, laboratorijskom opremom, itd. (Dokk1 n.d.)

³ Akronim za audiovizualnu tehnologiju

4.2. Gradska knjižnica Metso - Tampere

Središnju gradsku knjižnicu Tampere – Metso projektirali su arhitekti Reima i Raili Pietilä, nakon što su 1978. godine na natječaju odabrani za projektiranje nove matične knjižnice. Zgrada veličine 6 770m² izgrađena je 1986. u postmodernističkom stilu te svojim jedinstvenim izgledom predstavlja jednu od najpoznatijih knjižničnih zgrada u Finskoj. Ovaj projekt označio je prekretnicu u finskom poimanju knjižnične arhitekture, nakon čega su prepoznate šire kulturne i estetske karakteristike knjižničnih zgrada. Naime, arhitektura knjižnice u Tampereu vrlo je specifična: knjižnica odozgo nalikuje na ogromnu skulpturu tetrijeba koji širi svoje perje, čime se metaforički izražava i službeno ime knjižnice „Metso“ – što na finskom znači tetrijeb. Takav pristup dizajnu utemeljen je na kvazi-mitologiji, a arhitekt Pietilä bio je zainteresiran za proširenje arhitektonskog dizajna raznim filozofskim, metaforičkim i konceptualnim pristupima (Mehtonen 2011, 165). Knjižnica se nalazi u okruženju urbanog parka u samom središtu grada Tamperea, a okružena je finskim drvećem i grmljem, kao što su borovica, jarebika i smreka (Archiweb. n.d.).

Knjižnica je građena od materijala koji su u skladu s industrijskom prošlošću Tamperea, a arhitektonska posebnost istaknuta je u tlocrtu u obliku životinje koji spaja tradicionalno i moderno (Kirchhoffer 2016). Fasada je izrađena od granita, stakla, bakra i wiborgita⁴, dok su krov i dio prozorskih krila obloženi bakrom. Unutar zgrade glavni materijali su beton i granit. Boje interijera su nalik finskoj prirodi – prevladavaju plava, zelena i bijela boja, a boje unutarnjeg tekstila baziraju se na bojama divljeg cvijeća, a dijelom i na perja tetrijeba. Sav namještaj je posebno dizajniran za knjižnicu (Archiweb n.d.). Zidovi su bijeli poput snijega, podovi su od sivog granita, a namještaj je bijeli ili šumsko zeleni, dok stropovi variraju od bijele do svijetloplave boje kao i boja neba. Tijekom posljednje renovacije (2015.-2017.) promijenjene su sve svjetiljke u knjižnici. Prije toga koristile su se fluorescentne cijevi koje su zamijenjene LED lampama, čime se boja promijenila iz žute u svijetlo bijelu (Tampere City Library 2022). U unutrašnjem prostoru, koji je jednolično koncipiran, posjetitelj se kreće s jednog mjesta na drugo kao u gradu ili u šumi. Uz to, impresivni se pogledi pružaju na plavu, kosu kupolu, lučna „jedra“ svoda i odraze s ogledala na kraju police za knjige. Prema tome, svi dijelovi zgrade posjetitelja simbolično podsjećaju na ljudsku kulturu, baš kao što to čini i knjižnična građa (Archiweb n.d.).

⁴ Smeđi baltički granit (vrsta rapakivi granita)

Nadalje, zgrada se sastoji od tri kata na kojima se nalaze prostori namijenjeni za razne svrhe i aktivnosti. Knjižnica je organizirana na odjel za djecu i mlade, odjel za odrasle, glazbeni odjel te čitaonicu novina. Knjižnica sadrži dvije radne sobe za tihi rad (kapaciteta do 20 mjesta), tri male radne sobe (kapaciteta od 3 do 6 mjesta), pet glazbenih soba gdje se može slušati ili svirati glazba (tamo se nalaze klaviri i drugi instrumenti) te osam predavaonica (različitih kapaciteta od 10 do 120 mjesta) koje se mogu rezervirati za sastanke i sl. Budući da knjižnica ima preko 150 zaposlenika, oni također imaju svoje vlastite prostore i prostore za druženja. Knjižnica je rađena pod laganim nagibom te se zbog toga prvi kat smatra prizemljem zgrade. U prizemlju se nalaze četiri predavaonice, izložbeni prostor, otvoreni radni prostor, prostor s računalima, nekoliko prostorija za druženje i rad, prostor s mikrofilm čitačima te spremište. Na prvom katu nalazi se odjel za djecu i mlade, odjel za odrasle, zbirke knjiga, pokretni knjižnični centar, prostor za mlade, nekoliko radnih prostorija te prostor za odmaranje. Konačno, na trećem katu se prostire glazbeni odjel, čitaonica novina, radni prostori te kafić (Tampere City Library 2022).

Također, knjižnica je tehnološki opremljena sa stolnim računalima, laptopima, PIKI računalima namijenjenima isključivo za pretraživanje online knjižnice i baza podataka, fotokopirnim uređajima, pisačima, skenerima, 3D pisačima, igraćim konzolama, rezačem vinila, šivaćim strojem te uređajima i softverima za digitalizaciju stare građe poput fotografija, VHS kazeta, cd-ova, gramofonskih ploča itd. (Tampere.fi. n.d.).

4.3. Gradska knjižnica Deichman Bjørvika - Oslo

Deichman Bjørvika je nova središnja knjižnica u Oslu koja se nalazi u samom središtu grada, između glavnog kolodvora i zgrade opere. Ovu intrigantnu zgradu dizajnirali su arhitekti Lund Hagem i Atelier Oslo, a njezina izgradnja završena je 2020. godine. Knjižnica je dizajnirana s namjerom da postane mjesto koje će ponuditi nove sadržaje i aktivnosti karakteristične za moderne knjižnice, stoga je zgrada koncipirana kao otvoreni prostor od 13 500m² koji se proteže na šest etaža (uz podrum) (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 261; IFLA. 2021. „New Public Library World Champion Named.“ *IFLA* (blog), 19. Kolovoz 2021.). Ova jedinstvena zgrada se dodatno ističe po energetskej učinkovitosti, novoj tehnologiji te razvoju nove vrste knjižničkog prostora. Naime, izgrađena je prema standardima pasivne gradnje, u skladu s kojima emitira najmanje 50% niže emisije stakleničkih plinova nego slične zgrade (FutureBuilt. n.d.).

Specifičnom izgledu zgrade pridonose naborani krov i razni geometrijski oblici. Vrh zgrade se uzdiže kako bi naglasio svoju prisutnost posjetiteljima koji dolaze iz centra grada Osla i glavnog kolodvora. Usjeci na pročelju označavaju ulaze s istoka, zapada i juga, dočekujući ljude sa svih strana grada (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 262). Kombinirajući prozirne zidove sa staklenim prozorima, fasada zgrade stvara laganu i prozračnu atmosferu unutrašnjosti (Klingelfuss 2020). Mat⁵ staklo s unutarnje strane izvrsno raspršuje dnevnu svjetlost u zgradu, dok relativno zatvorena pročelja dodatno ističu svjetlosne otvore, unutarnji život i aktivnosti knjižnice. Uz to, tri dijagonalna svjetlosna okna usmjerena s krovnih prozora prema ulazima u knjižnicu daju uvid u različite dijelove knjižnice (Archiweb n.d.). Kada su u večernjim satima unutarnji prostori osvijetljeni, kroz fasadu prolazi svjetlost zbog čega su prostorije i aktivnosti vidljive izvana (Aparac-Jelušić i Faletar Tanacković 2020, 262).

U zgradi, na 20 metara iznad tla, nalazi se spektakularna konzola koja gotovo da lebdi u zraku bez oslonca. Konzola unutar zgrade stvara svijetao i prirodan amfiteatar koji se spušta s četvrtog na treći kat, odakle se otvara lijep pogled na grad i fjord. Unutarnji sklopivi krov od betona daje knjižnici prepoznatljiv identitet, a ujedno osigurava stabilnost i nosivost zgrade (FutureBuilt n.d.). Budući da se ventilacijski zrak distribuira duž bezbojnih betonskih podova, toplinska masa zgrade se koristi za smanjenje temperaturnih fluktuacija; isto vrijedi i za izložene betonske stropove. Automatski vanjski solarni zasloni smanjuju potrebe zgrade za hlađenjem ljeti. Zbog ovih značajki, knjižnica postiže standard pasivne kuće (Meyer 2020).

Dizajn interijera temelji se na otvorenim prostorima s umirujućim neutralnim tonovima i raznolikim namještajem. Ograđeni prostori i niše organizirani su oko tri „tornja“ za knjige, oslobađajući tako fasade i dopuštajući dnevnom svjetlu da ulazi iz svih smjerova. Prostori i niše formiraju arene bogate raznolikim bojama predviđene za održavanje izložbi i brojnih drugih aktivnosti. Iako staklo i beton prevladavaju, u zgradi se može zamijetiti mnogo boja (Archiweb n.d.). Odjel za djecu uređen je „sanjarski“ s nišama koje nalikuju na špilje, od kojih svaka niša ima svoju vlastitu temu u jakim bojama, poput planine s pticama gdje je podstavljen amfiteatar crvene boje opremljen s jastucima za sjedala. U drugoj niši za igru, površine su ukrašene vunanim kuglicama u različitim nijansama plave. Prostor je u cjelini stvoren da potakne djecu na fizičku aktivnost, ali i na čitanje. Uz to, fotelje i police za knjige

⁵ Vrsta difuznog stakla

dizajnirane su u obliku malih vlakića. Prilikom uređivanja interijera vodilo se računa da se umjesto plastike koriste drvo, koža bez kroma i tekstil u što većoj mjeri. Treći kat, na kojem se nalazi kreativna zona, ističe se po tome što ima manje polica za građu u prostoriji. Umjesto toga, površina poda se koristi za različite vrste aktivnosti. Instalacije su napravljene od OSB⁶ i MDF⁷ ploča u boji s izrezima i detaljima u neonu. Tvrtka Scenario dizajnirala je modularni stalak za medije, koji se lako može montirati i za izložbe. Osim toga, osmišljeni su stolovi i fotelje koji se mogu spojiti na medijski stalak ili prilagoditi proporcijama prostora. Detaljno dizajniranje interijera omogućava zamjenu samo određenih dijelova (namještaja) ovisno o potrebi, umjesto zamjene komada namještaja u potpunosti (AS Scenario n.d.).

U prizemlju su smješteni restoran, kafić, info pult, knjigomati⁸ i knjižnične zbirke, dok se u podrumu nalaze kino dvorana i višenamjenska sala. Drugi kat je namijenjen za malu djecu, koja mogu slušati, čitati i lutati po čarobnim tamnicama i igraonici. Na trećem katu nalazi se „narodna radionica“, gdje je moguće baviti se kreativnim aktivnostima koristeći 3D printere, šivaće strojeve, rezače vinila, strojeve za tisak na tekstil, pisaae velikog formata, lemilice itd. Također, moguće je posuditi i alate kao što su bušilica, ubodna pila, kutna brusilica, laserski mjerač i stroj za brušenje. Osim toga, tu su smješteni glazbeni i tonski studio, DJ postaja, mini kino, igraonica i mala pozornica. Na četvrtom i petom katu, osim zbirke knjiga, smještene su i učionice, prostorije za grupe i radne prostorije za potrebe čitanja u tišini te prostori za odmor.

Osim navedene tehnološke opreme i ručnih alata, knjižnica nudi besplatno korištenje: interneta, računala, fotokopirnih uređaja te skenera (Deichman.no n.d.).

⁶ ploče od drvenih iverica

⁷ vrsta panela koja se dobiva prešanjem drvenih vlakana zajedno sa smolom ili ljepilom na visokim temperaturama

⁸ uređaji za zaduživanje i razduživanje građe

5. Arhitektura narodnih knjižnica u Hrvatskoj

U razdoblju prije 1990-ih godina u Hrvatskoj gotovo da i nema namjenske izgradnje knjižnica. Osim izgradnje dviju zgrada nacionalne knjižnice, jedina namjenski izgrađena narodna knjižnica je Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ u Karlovcu iz 1976., koja je dodatno dograđena 2007. godine (Vitori 2012, 81-82). Period prije Domovinskog rata obilježen je nejednakom razvijenošću narodnih knjižnica i njihovih mreža u Hrvatskoj te neslaganjem utvrđene strategije razvoja narodnog knjižničarstva i uloge narodnih knjižnica sa stvarnim stanjem narodnih knjižnica. Takvo stanje dovelo je do podjele prostora u narodnom knjižničarstvu i knjižnicama na: knjižnično razvijene sredine sa suvremenim narodnim knjižnicama ograničenim na knjižnice velikih gradova i njihove mreže, knjižnično nerazvijene sredine s gradskim knjižnicama u sastavu drugih javnih ustanova bez mreže te općine bez knjižnične djelatnosti.

Početak 1990-ih dolazi do kraha postojećih stacioniranih i pokretnih knjižnica uslijed društvenih promjena i izbijanja rata. Narodne knjižnice su tijekom rata temeljito oštećene počevši od infrastrukture, zbirki pa do samih djelatnika. Obnova knjižnica počela je još za vrijeme rata, a osim otklanjanja ratnih šteta i obnavljanja postojećih knjižnica, nove se narodne knjižnice izgrađuju, uređuju i opremaju kako bi odgovarale novim suvremenim potrebama društva. U razdoblju od 1991. do 1997. godine u Hrvatskoj je paradigma tradicionalne narodne knjižnice, koja se odnosi na tradicionalne prostore, tradicionalnu djelatnost, tradicionalne korisnike te zastarjelu i nefunkcionalnu opremu, zamijenjena s novom paradigmom suvremene narodne knjižnice koja definira knjižnice kao otvorene knjižnično-informacijske centre kod kojih je korisnik u središtu, koja pruža nove usluge i suvremenu tehnologiju u novim prostorima. Nova koncepcija narodnih knjižnica u Hrvatskoj ostvarena je kroz projektnu izgradnju, adaptaciju, uređenje i opremanje knjižnica, a posebno se izdvajaju funkcionalna rješenja pri adaptacijama. Prostori tradicionalnih narodnih knjižnica bili su nefunkcionalni, nenamjenski projektirani, prostorno nedostatni, estetski neprivlačni te je planiranje bilo odsutno, dok su prostori novih suvremenih narodnih knjižnica fleksibilni, udobni, organizirani, sigurni, ekonomični, a same knjižnice čine prepoznatljiva središta urbanog imidža (Katalenac 2007).

U Hrvatskoj ne postoji značajna namjenska graditeljska tradicija narodnih knjižnica kao samostalnih objekata. Prevladava tradicija prenamjene i prilagodbe određenih zgrada za

djelovanje knjižnica, kao i integracija knjižnica uz kulturne ustanove, a namjenska gradnja knjižnica vrlo je rijetka. No, procesi prenamjene i prilagodbe nenamjenskih zgrada za potrebe knjižnice su često komplicirani zbog nedostatka prostora koji je, prema Standardima za narodne knjižnice, nužno planirati za zadovoljavanje korisničkih potreba i uspješno djelovanje knjižnice za sljedećih dvadeset godina („Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj“ 1999; Vitori 2012, 82). Međutim, slijedom društvenih promjena i novih tehnologija krajem 1990-ih u Hrvatskoj se značajnije obnavljaju i planiraju nove zgrade za narodne knjižnice (Sabolović-Krajina 2016). Među rijetkim namjenski izgrađenim zgradama narodnih knjižnica u Hrvatskoj je i Gradska knjižnica Jelkovec sagrađena 2012. godine u istoimenom zagrebačkom naselju (Klak Mršić 2013, 41). Ova ostakljena zgrada predstavlja primjer suvremene arhitekture narodnih knjižnica koja je u Hrvatskoj još uvijek nedovoljno usvojena kao praktični obrazac. Budući da je u Hrvatskoj iznimno rijetka namjenska gradnja narodnih knjižnica, kao uspješan primjer dogradnje i adaptacije zgrade ističe se Gradska knjižnica Požega dograđena 2021.

5.1. Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac

Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac prva je namjenski projektirana narodna knjižnica u Hrvatskoj. Knjižnica s površinom od 3 600m² izgrađena je 1976. godine prema projektu arhitekta Mladena Vodičke. Iako je u tadašnje doba bila najsuvremenija narodna knjižnica u Hrvatskoj, projekt nije do kraja realiziran zbog nedostatka novčanih sredstava te su preostale dvije etape naknadno izgrađene. Zgrada je u prvoj fazi gradnje bila planirana za spremište knjiga, ali do završetka cijelog projekta u nju su smješteni svi odjeli i službe. Zgrada se prostire na četiri etaže (svaka površine 400m²), izgrađena je od neobrađenog betona (ostavljen je njegov prirodni izgled), obavijena je kaljenim i izopan staklom, dok su podovi pokriveni keramičkim pločicama. Nova knjižnica postala je središte društvenih aktivnosti, te osim što nudi knjižničnu građu i raznolike programe, služi kao mjesto okupljanja i organiziranja kulturnih događaja (Bišćan 2008, 86, 90-91). Osim toga, knjižnica je prepoznata kao ključan partner zajednice i javnih programa (Čunović 2020, 68).

Međutim, razvoj knjižničarstva i upotreba novih tehnologija doveli su do drastičnih promjena u opsegu posla knjižničara i novih potreba korisnika koje zahtijevaju prostrane i fleksibilne knjižnične prostore. Stoga, karlovačka središnja knjižnica, iako moderna, s vremenom postaje prostorno nedostatna za smještaj građe, a uz to se javljaju i problemi sa zaštitom građe, opremom, itd. Dogradnja knjižnice započela je nakon što je 2003. godine

Grad Karlovac donio odluku o sufinanciranju gradnje drugog dijela knjižnice, uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Konačno, 2007. godine svečano je otvoren dograđeni dio povodom nacionalne manifestacije Mjesec hrvatske knjige (Bišćan 2008, 88, 90-91). Novi dograđeni dio (2000m²) prostire se na dvije etaže i energetski je učinkovit: ima „zeleni krov“ obogaćen zelenom oazom na vrhu, kao i mjesto za organiziranje raznih ekodogađaja. Ova samostojeća zgrada ravnog krova nalazi se na ravnom terenu s tlocrtnom površinom razvedenog oblika u naselju Novi centar. Novi i stari dio zgrade povezani su grijanim stubištem, dok su unutrašnji prostori vedrih boja skladno i logično ukomponirani u cjelinu (Čunović 2020, 69). Ispred glavnog ulaza knjižnice, koji se nalazi s južne strane, proteže se travnjak koji se dojmljivo „spaja“ sa zelenim podom u prizemlju knjižnice. U prizemlju novog dijela zgrade nalazi se Informativno-posudbeni odjel s dvije čitaonice novina, višenamjenska dvorana, kafić te spremište i garaža za bibliobus. Na katu se nalazi Odjel za djecu i mladež, Igraonica s pozornicom i Glazbeni odjel. U starom dijelu zgrade smješteni su zatvoreno spremište i knjigovežnica, Odjel nabave i stručne obrade, Služba općih poslova, Zavičajni odjel sa Spomen sobom Stjepana i Slavka Mihalića, Studijski odjel te dio Informativno-posudbenog odjela (Bišćan 2008, 92). Namještaj je suvremeno dizajniran; drvene police i stolovi izrađeni su od svijetle bukovine čijom se toplinom dodatno obogaćuje prostor. Na Dječjem odjelu i u Igraonici stolovi su crvene i žute boje, dok su u odjeljku za predškolce smještene živopisne police u obliku jagode i kruške (Bišćan 2017, 187).

Osim pružanja besplatnog pristupa internetu, knjižnica posjeduje preko stotinjak osobnih računala od kojih je polovina namijenjena korisnicima, nekoliko pisaača, skenera i fotokopirnih uređaja, multifunkcionalne uređaje, knjigomat (uređaj za samozaduživanje i/ili samorazduživanje) te opremu poput projektoraa, gramofona, televizora, stereo-zvučnika, muzičkih instrumenata i drugo (Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac 2022.). Dakle, knjižnica pruža mogućnosti posudbe građe, korištenja računala i druge opreme, kao i sudjelovanje u raznovrsnim aktivnostima i događajima poput predavanja, izložbi, projekcija i sl., a na raspolaganju je i druženje u kafiću (Bišćan 2008, 92).

Ova se zgrada posebno ističe svojom ekološkom održivošću na nekoliko razina: dostupna je javnim prijevozom i pješice, građena je od ekološki prihvatljivih i izdržljivih materijala, vodi se računa o energetskoj učinkovitosti i štednji energije u sustavu osvjetljenja, grijanja i hlađenja, iskorištava se prirodna svijetlost, koristi se namještaj izrađen od prirodnih

materijala, izgrađen je zeleni krov te je unutrašnjost upotpunjena brojnim biljkama. S ciljem smanjenja potrošnje energije u starom dijelu knjižnice 2019. godine završen je projekt energetske obnove starog dijela zgrade čime je karlovačka knjižnica postala energetski održiva zgrada (Čunović 2020, 70-71). U okviru projekta u starom dijelu zgrade postavljena je LED rasvjeta, ali ne i u novom dijelu zgrade izgrađene 2007.

5.2. Knjižnica Jelkovec - Zagreb

Knjižnica Jelkovec započela je s radom 2012. godine kao ogranak Knjižnice Sesvete i to u prvoj namjenski izgrađenoj zgradi u Zagrebu za narodne knjižnice. Smještena je u samom središtu novoizgrađenog zagrebačkog naselja Novi Jelkovec, što ju čini vrlo dostupnom lokalnoj zajednici, budući da se u okruženju nalaze objekti poput škole, kulturnog centra, sportske dvorane i sl. Kao ogranak knjižnice Sesvete koja je područna Knjižnica grada Zagreba, i knjižnica Jelkovec djeluje u sklopu mreže Knjižnice grada Zagreba. Preliminarni prijedlog projekta knjižnice podnesen je 2006., kad je ujedno započela i izgradnja naselja. Izgradnju i opremanje knjižnice financirali su Grad Zagreb i Zagrebački holding. Zgrada knjižnice zauzima ukupnu površinu od 900m² raspoređenu na četiri etaže. U podzemnoj etaži nalaze se spremište za knjige i multimedijalna dvorana, u prizemlju je smješten informacijski pult, na prvom katu se nalazi Odjel za djecu i mlade, dok je drugi kat namijenjen Odjelu za odrasle te radnim prostorijama djelatnika same knjižnice (Knjižnice grada Zagreba. n.d.). Na Odjelu za djecu i mlade, kojemu se može pristupiti stubištem ili dizalom, prostor je organiziran na čitaonicu, odjeljak s knjigama, odjeljak s računalima, igraćim konzolama i audiovizualnom građom te igraonicu. Odjel za odrasle sastoji se od čitaonice i sobe za studijski rad te je opremljen računalima. AV građa je raspoređena po odjelima jer nema zasebnog odjela za audiovizualnu građu.

Potpuno ostakljeno pročelje zgrade omogućava prodiranje dnevne svjetlosti iz okoline u prostorije, što stvara ugodan doživljaj pri boravku u knjižnici (Regul 2015). Uz to, knjižnica je opremljena LED rasvjetom koja se koristi za tmurnih dana i večernjih sati. Odjel za djecu i mlade i Odjel za odrasle opremljeni su rolo zavjesama koje se koriste za zaštitu knjižnične građe od sunca, a na vanjskoj strani staklene fasade se nalazi perforirana folija koja štiti od sunca. Zidovi unutar knjižnice su bijele boje, dok su zidovi u središnjem dijelu svakog kata obojeni narančastom bojom. Podovi su prekriveni sivim tepihom na Odjelu za djecu i mlade i Odjelu za odrasle, a u prizemlju su postavljene sive pločice. Namještaj je uglavnom bijele boje: sve police i informacijski pult su bijeli s elementima narančaste boje,

namještaj u čitaonicama je bijele boje sa staklenim vratima te su na Odjelu za djecu i mlade vrata u plavoj, zelenoj i crvenoj boji. Sve je izrađeno od drveta, odnosno iverala⁹, laganog i prirodnog materijala. Fotelje i plastične stolice su različitih boja, od crvene, žute, zelene do plave boje. Osim toga, namještaj je funkcionalan, pa se pokretne police za AVE¹⁰ građu mogu pomicati i rasporediti u prostoru prema potrebama kao i korita za slikovnice (Knjižnica Jelkovec 2022).

Budući da je zgrada knjižnice namjenski projektirana, omogućena je kvalitetnija implementacija RFID¹¹ tehnologije. Knjižnica je opremljena suvremenom informatičkom i knjižničnom opremom te besplatnim bežičnim internetom. Korisnicima je dostupno ukupno trinaest računala raspoređenih na dva kata, Sony Playstation konzola na Odjelu za djecu i mlade, dva uređaja za samoposudbu građe, 3D printer, a na svakom odjelu nalazi se jedan printer te je multimedijalna dvorana opremljena projektorom i platnom (Knjižnice grada Zagreba n.d.; Knjižnica Jelkovec 2022).

Gradska knjižnica Novi Jelkovec je moderna građevina koja se svojom infrastrukturom nameće kao pogodno mjesto za održavanje raznih predavanja, edukacijskih radionica, tečajeva, projekcija, koncerata, itd. Također, u knjižnici se provode aktivnosti za djecu i mlade poput čitanja priča, radionica s 3D olovkama, tečajeva engleskog jezika, izrade plakata i pisanje zadaće, raznih društvenih igara i sl., a za odrasle tu su čitateljski klubovi, šahovske radionice, izložbe i dr. (Knjižnice grada Zagreba. n.d.)

5.3. Gradska knjižnica Požega

Gradska knjižnica Požega je središnja narodna i matična knjižnica Požeško-slavonske županije. Ova se knjižnica od svog osnutka selila u više navrata, da bi se naposljetku 1956. godine smjestila u prostorije Prve požeške štedionice, gdje se nalazi i do današnjeg dana. Knjižnica je bila smještena u jednom dijelu zgrade, koja je izgrađena početkom 20. stoljeća u historicističko-secesijskom stilu za rad Prve požeške štedionice, a cjelokupnu zgradu je

⁹ iveral, odnosno oplemenjene ili dekorativne iverice su ploče od kojih se najčešće izrađuje namještaj (bočne stranice, police i fronte svih mogućih dekora) te obloge raznih površina i zidova

¹⁰ akronim za audiovizualnu i elektroničku građu

¹¹ Radio Frequency Identification (RFID) je tehnologija bežičnog prijenosa podataka pomoću radijske frekvencije

dobila na korištenje tek 2006. godine, nakon čega je započela obnova i nadogradnja zgrade (Maričević 2021).

Zgrada Prve požeške štedionice građena je opekom u obliku slova „u“, s tim da se glavni dio zgrade prostire uz ulicu, a sa svake strane je po jedno krilo koje zatvara zgradu. U zgradi je opstala izvorna oprema poput stolarije, dijela podova, kamenog stubišta sa secesijskom ogradom od kovanog željeza te stropa iznad stubišta s dekorativnim secesijskim oslikom. Pročelje je simetrično oblikovano i podijeljeno na prizemlje i kat, a posebno se ističe središnji dio prvog kata i dio iznad njega. Na tom se dijelu nalaze tri balkona izvedena balustrima¹². Iznad nadvratnika balkonskih vrata se nalaze kartuše¹³ s isprepletenim ornamentom. Povrh balkona stoji natpis „Prva požeška štedionica“, a sa obje strane natpisa su slikovito oblikovane stilizirane pčele. Poviše natpisa nalaze se stupovi na kojima su stilski oblikovane košnice s ukrasom, a stupovi su povezani lukovima. Krovšte pročelja je natkriveno mansardnim¹⁴ krovom (Grad Požega n.d.).

Dogradnja nove zgrade i adaptacija stare zgrade Prve požeške štedionice dovršena je 2020. godine prema projektu arhitekta Borisa Vučića Šnepergera, a cijeli projekt financirali su Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske i Grad Požega. Nova namjenski dograđena i opremljena zgrada knjižnice usklađena je sa suvremenim potrebama korisnika, a službeno je otvorena 2021. godine. Ovim projektom spojena je adaptirana stara zgrada Prve požeške knjižnice, koja je zaštićeno kulturno dobro, s novoizgrađenom modernom zgradom (Gradska knjižnica Požega n.d.). Nova međukatna konstrukcija između prizemlja i prvog kata te između prvog kata i potkrovlja rađena je ugradnjom gredica i betoniranjem. Nosiva konstrukcija novog dijela zgrade u potpunosti je rađena od betona, dok je krovna konstrukcija napravljena od stakla jer se u obodne zidove ne mogu umetnuti prozori. Od početnih 720m² površine stare zgrade, dogradnjom novog dijela knjižnice ukupna površina knjižnice iznosi 2 414m². Budući da je iza knjižnice bilo dvorište poduprto potpornim zidom prema brdu, ideja projekta je bila zadržati staru zgradu kao povijesnu građevinu, a prostor dvorišta zatvoriti i pokriti staklenim krovom. Knjižnica je opremljena LED rasvjetom, a prirodno svjetlo se

¹² naziv za niski stup, uglavnom trbušasta oblika, koji obično nosi ploču na koju se oslanja naslon ograde ili neki predmet

¹³ ovalni ili duguljasti dizajn s blago konveksnom površinom, obično obrubljen ukrasnim svicima. Koristi se za držanje oslikanog ili niskog reljefa

¹⁴ vrsta krova lomljena obrisa, s donjim dvostranim dijelovima sa strmim nagibom, gotovo vertikalnim te s gornjim dijelovima blažeg nagiba (vidljiv na kućama starog stila i modernim kućama)

koristi u staroj zgradi kroz otvore na pročelju zgrade i sjevernom unutrašnjem zidu, dok se u novoj zgradi svjetlo probija kroz stakleni krov. Zidovi unutar knjižnice su pretežno bijele boje, s tim da su zidovi tornjeva u novom dijelu zgrade sive boje, a drvene zidne obloge u boji tamnog drveta. Podovi su u nijansama bež i sive boje (Grad Požega 2022).

Ostakljeni stražnji dio zgrade prostor je u kojem su smješteni Centralni posudbeni i Info pult, spremište knjiga, izložbeni prostor te dvorana za događaje. U prizemlju stare zgrade nalaze se Dječji odjel i Odjel književnosti, na prvom katu smješteni su Znanstveni i studijski odjel, kafić i prostorije uprave knjižnice te se u preuređenom potkrovlju nalazi Odjel za mlade i multimediju. Centralni posudbeni i Info pult simbolično nazvan Trg spoznaje služi kao središnje informacijsko mjesto koje vodi do drugih mjesta u knjižnici. Galerija svjetlosti smještena je u novom ostakljenom dijelu knjižnice koji propušta dnevnu svjetlost. Ovo mjesto služi kao galerijski prostor, dnevni boravak te mjesto na kojem se odvijaju razni događaji poput književnih susreta, predavanja, tribina, glazbenih nastupa i dr. U sklopu prostora Galerije svjetlosti nalazi se kafić u kojem se može boraviti i opušnati uz čitanje tiska, te na taj način prostor postaje multifunkcionalan. Galerija Tunel, koja je također smještena u novom dijelu knjižnice, izvrstan je atelijer za umjetnike, a ujedno i izložbeni prostor za predstavljanje umjetničkih djela. Knjižnica ima i dvije suvremeno opremljene dvorane za održavanje raznih vrsta događaja, a korisnici ih mogu i iznajmiti. Dvorana mudrosti, koja se nalazi u prizemlju zgrade, ima dobru zvučnu izolaciju, ugradbeno platno i projektor te izdvojeni audiosustav. Dvorana se može prilagoditi kao otvoreni i zatvoreni tip prostora, ima kapacitet od 50 sjedećih mjesta te se u vrlo kratkom vremenu može reorganizirati u radni prostor dodavanjem rasklopivih stolova. Dvorana znanja koja smještena u potkrovlju zgrade u sklopu Odjela za mlade i multimediju, opremljena je suvremenom tehnologijom te je dostupna za iznajmljivanje. Osim za druženje, igranje i druge aktivnosti, prostor je posebno pogodan za predavanja zbog preklopnih stolica koje se mogu koristiti višenamjenski, i kao radni stolovi i kao stolice. Dječji odjel je proširen dječjom igraonicom i dodatnim prostorom za korisnike čime su se ostvarili uvjeti za održavanje raznih programa za djecu. Na Odjelu za književnost nalazi se fond iz područja književnosti i jezika u slobodnom pristupu dok je građa iz ostalih područja znanja smještena na Znanstvenom i studijskom odjelu. Znanstveni i studijski odjel svojim novim prostorom i opremom omogućuje i studijski rad; raspolaže s 35 radnih mjesta za tihi rad od kojih je 5 radnih mjesta opremljeno računalima za korisnike. Odjel za mlade i multimediju raspolaže AV građom, četiri gaming računala i dvije Playstation konzole, prostorom za dnevni boravak opremljen stilski neformalnim

namještajem te dodatnim prostorom za sastanke, radionice i sl (Gradska knjižnica Požega 2021).

Usluge knjižnice temelje se na suvremenoj tehnološkoj opremi, stoga uz dvanaest računala i dvije Playstation konzole namijenjene korisnicima, knjižnica nudi i usluge ispisa, skeniranja i fotokopiranja te su dostupna dva uređaja za samozaduživanje utemeljena na RFID sustavu. U knjižnici se koristi multifunkcionalan namještaj koji je ponajviše izrađen od drveta, s raznobojnom tkaninom na naslonjačima, foteljama i tabureima (Grad Požega 2022.).

6. Analiza arhitekture narodnih knjižnica

6.1. Cilj i svrha istraživanja

Cilj istraživanja je usporedna analiza vanjske i unutarnje arhitekture narodnih knjižnica u skandinavskim zemljama i Hrvatskoj prema odabranim kriterijima. Svrha istraživanja je ukazati na sličnosti i razlike u prostoru i izgledu narodnih knjižnica u navedenim zemljama, te objasniti suvremene pristupe u arhitekturi narodnih knjižnica.

U ovom radu će se nastojati odgovoriti na istraživačka pitanja:

1. Jesu li skandinavske narodne knjižnice svojom arhitekturom funkcionalnije od hrvatskih narodnih knjižnica?
2. Razlikuju li se skandinavske i hrvatske narodne knjižnice u elementima unutrašnjeg uređenja kao što su prostori za različite aktivnosti, tehnološka opremljenost, funkcionalnost i boje namještaja, osvjetljenost te boje zidova i podova?
3. Razlikuju li se skandinavske i hrvatske narodne knjižnice po veličini i vanjskom izgledu?

6.2. Metodologija

Istraživanje je provedeno na temelju pregleda dostupne literature. Kao uzorak za analizu odabrane su pojedine skandinavske narodne knjižnice: Dokk1 (Aarhus, Danska), Metso (Tampere, Finska) i Deichman Bjørvika (Oslo, Norveška) i hrvatske narodne knjižnice: Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac, Knjižnica Jelkovec i Gradska knjižnica Požega. Polazište za odabir narodnih knjižnica bilo je da su namjenski izgrađene, s iznimkom na dograđenu i adaptiranu zgradu Gradske knjižnice Požega zbog nedostatka namjenski građenih knjižnica u Hrvatskoj. K tome, osnovna pretpostavka je da su skandinavske narodne knjižnice funkcionalnije od hrvatskih narodnih knjižnica, kao i to da skandinavske narodne knjižnice imaju uređeniju unutrašnjost, veću površinu i drugačiji izgled od hrvatskih narodnih knjižnica. Kriteriji za analizu su podijeljeni u dvije kategorije; prva kategorija odnosi se na unutarnji dizajn koji uključuje pet kriterija: 1) prostore za različite svrhe i aktivnosti, 2) tehnološku opremljenost knjižnica, 3) namještaj (funkcionalnost i boje), 4) osvjetljenost, 5)

boje zidova i podova, dok se druga kategorija odnosi na vanjski izgled knjižnica koji obuhvaća dva kriterija: veličinu i stil zgrade.

6.3. Prostori za različite svrhe i aktivnosti

Sve analizirane knjižnice imaju suvremene višenamjenske prostore, ali se određeni prostori razlikuju s obzirom na korištenje, svrhu i aktivnosti koje se u njima provode. Primjerice, Dokk1 je površinom najveća analizirana knjižnica, te je ujedno i njezin prostorni kapacitet najveći. Za razliku od ostalih analiziranih knjižnica, Dokk1 ima prostor kojeg koristi Centar za pružanje usluga građanima, posebne prostore za objedovanje i njegu, dječji laboratoriji, urede za iznajmljivanje te se na drugom katu nalaze uredi općinske uprave. Osim toga, ova je knjižnica posebna i po tome što jedina ima vlastito parkiralište i željezničku postaju unutar zgrade. Knjižnica Metso se u odnosu na ostale analizirane knjižnice ističe sa čak pet glazbenih prostorija opremljenih glazbenim instrumentima za slušanje i sviranje glazbe. Norveška knjižnica Deichman specifična je zbog restorana i bogato opremljenog prostora koji je namijenjen za kreativne aktivnosti.

Skandinavske narodne knjižnice se, u odnosu na hrvatske knjižnice, posebno ističu tonskim i glazbenim studijima u kojima se, uz glazbene instrumente, pružaju usluge poput snimanja ili sviranja glazbe, a važno je naglasiti i prostore za brojne druge aktivnosti, poput šivanja. K tome, djelovanje skandinavskih knjižnica je više usmjereno ka suradnji i integraciji različitih organizacija unutar knjižnice za razliku od analiziranih hrvatskih knjižnica, pa su i određeni prostori tih knjižnica specifični.

Osim navedenog, analizirane skandinavske knjižnice su površinom veće i bolje opremljene, zbog čega su i fleksibilnije od hrvatskih knjižnica u pogledu pružanja višenamjenskih prostora. Međutim, sve analizirane knjižnice odgovaraju konceptu suvremene narodne knjižnice prema kojemu su knjižnice središta zajednice u kojima se odvijaju različite aktivnosti i događaji poput čitanja, učenja, predstava, izložbi, kreativnih radionica, koncerata, filmskih projekcija, sastanaka, neformalnog druženja u prostorima za opuštanje, itd.

6.4. Tehnološka opremljenost

Među opisivanim knjižnicama knjižnica Dokk1 prednjači u tehnološkoj opremljenosti. Budući da se radi o izrazito velikoj zgradi, opremljena je dizalima koja daju zvučne obavijesti o trenutačnom katu, ekranima za orijentaciju, automatskim vratima i sl. Također, jedinstvena je i po tome što sadrži laboratorijsku opremu, naslonjače s akvarijima i slušalicama i sl. Osim toga, zanimljivo je da je čak i parkiralište u sklopu zgrade opremljeno dizalima za vozila. Tehnološka oprema analiziranih skandinavskih knjižnica uvelike je raznolikija od opreme hrvatskih knjižnica, pa osim računala, opreme za ispis, fotokopiranje i skeniranje i sličnih uređaja u knjižnicama, raspolažu i opremom poput rezača vinila, uređaja za studijsko snimanje i produciranje, Softvera za digitalizaciju stare građe, strojeve za tisak na tekstil, šivače strojeve i sl. Dodatno, knjižnica Deichman pruža i alate poput lemilice, ručne bušilice, ubodne pile i sl.

Dakle, istaknute skandinavske narodne knjižnice su tehnološki opremljenije od hrvatskih knjižnica. No, valja istaknuti da su analizirane hrvatske knjižnice solidno opremljene suvremenom tehnološkom opremom, ali u znatno manjoj mjeri od skandinavskih knjižnica. Od suvremene tehnološke opreme hrvatske knjižnice, kao i skandinavske, sadrže računala, pisaae, skenere, fotokopirne uređaje, projektore i platna, razne igraaee konzole, 3D pisaae, knjigomate utemeljene na RFID tehnologiji i sl.

6.5. Namještaj (funkcionalnost i boje)

Uspoređene skandinavske i hrvatske narodne knjižnice se ne razlikuju po pitanju funkcionalnosti namještaja, iako postoje razlike u dizajnu i količini ukupnog namještaja, što je razumljivo s obzirom na to da se radi o knjižnicama različitih veličina. Dakle, funkcionalan namještaj je prioritet kod svih knjižnica. U svim knjižnicama pri izradi namještaja prevladavaju materijali poput drveta i plastike koji su često obloženi tekstilom ili umjetnom kožom u raznim bojama. Iznimno, Dokk1 ima vrlo raznovrstan namještaj koji je izrađen i od drugih materijala poput linoleuma, aluminiija i sl., a presvlake su u bojama poput bijele, crne, sive, zelene, narančaste i crvene... Sve knjižnice se razlikuju u dizajnu i bojama namještaja u određenoj mjeri te je uočljivo da kod hrvatskih narodnih knjižnica prevladava interijer izrađen od drveta.

6.6. Osvijetljenost

Sve analizirane narodne knjižnice većinom koriste LED rasvjetu u svojim zgradama. Valja naglasiti da za knjižnicu Deichman Bjørvika ne postoji pouzdan izvor da koristi LED rasvjetu, ali se isto može pretpostaviti, s obzirom na to da se radi o vrlo suvremenoj knjižnici koja je energetske učinkovita. Osim toga, i skandinavske i hrvatske knjižnice nastoje iskoristiti prirodnu svjetlost u što većoj mjeri kako bi se smanjila potrošnja energije. K tome, Dokk1 i Deichman Bjørvika su energetske samodržive knjižnice, a ugradnjom solarnih panela dodatno su smanjile ovisnost o električnoj energiji. Od hrvatskih knjižnica posebno se ističe Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac kao jedina energetske učinkovita zgrada od svih analiziranih knjižnica. Dakle, osim Knjižnice Metso, preostale dvije skandinavske knjižnice su energetske učinkovite, a među hrvatskim knjižnicama jedino je Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac energetske učinkovita.

6.7. Boje zidova i podova

U knjižnicama Dokk1, Metso i Deichman Bjørvika podovi su uglavnom betonski. U određenim dijelovima Dokk1 su podovi, kao i zidovi, izrađeni od drveta i gume, u prirodnim bojama betona i drveta. Zavjese su jarkim bojama. U knjižnici Metso podovi su od sivog granita, a zidovi su bijeli. Određeni prostori u knjižnici Deichman imaju drvene podove i zidove u raznolikim bojama, ali ipak prevladavaju bezbojni betonski podovi. Osim toga, boje podova prilično variraju pa je, primjerice, na Odjelu za djecu pod crvene boje ili ukrašen plavom bojom po površini.

Podovi analiziranih hrvatskih knjižnica su, kao i kod skandinavskih knjižnica, izrađeni od betona, s tim da su u Gradskoj knjižnici „Ivan Goran Kovačić“ Karlovac i u Knjižnici Jelkovec na nekim mjestima postavljene pločice. U prizemlju karlovačke knjižnice pod je zelene boje, a prostori su ukrašeni u vedrim bojama. Zidovi Knjižnice Jelkovec su, kao i kod finske knjižnice Metso, bijele boje, no ipak se razlikuju po tome što su središnji dijelovi Knjižnice Jelkovec obojeni narančastom bojom. Podovi ove knjižnice su prekriveni sivim tepihom. I Gradska knjižnica Požega ima većinom bijele zidove, a zidovi tornjeva u novom dijelu zgrade su sive boje. Neki zidovi su obavijeni drvenim zidnim oblogama pa odišu tamnom bojom drveta kao i kod knjižnice Dokk1. Podovi su u nijansama bež i sive boje, što asocira na sivi granitni pod knjižnice Metso.

6.8. Veličina zgrade

Među analiziranim knjižnicama najveća je knjižnica Dokk1 u Aarhusu, koja je ujedno i najveća skandinavska narodna knjižnica. Dokk1 se proteže na površini od 35 000m², dok su preostale dvije skandinavske knjižnice, Metso i Deichman Bjørvika, površinom znatno manje. Ukupna površina Gradske knjižnice Tampere – Metso iznosi 6 770m², dok je Deichman Bjørvika dvostruko veća i njezina površina iznosi 13 500m².

S druge strane, među opisanim hrvatskim narodnim knjižnicama, najveća je Gradska knjižnica Karlovac sa površinom od 3 600m², što je gotovo upola manje od površine Knjižnice Metso koja je najmanja među navedenim skandinavskim knjižnicama. Gradska knjižnica Požega je dogradnjom knjižnice proširila svoje kapacitete, stoga njezina ukupna površina iznosi 2414m². Knjižnica Jelkovec, koja je ogranak Gradske knjižnice Sesvete, je površinom od samo 900m² najmanja knjižnica od svih analiziranih. Dakle, opisane skandinavske knjižnice su neusporedivo veće od hrvatskih knjižnica, a to je i razumljivo, s obzirom na to da se radi o društvima koja izdvajaju značajna financijska sredstva za namjensku izgradnju suvremenih knjižnica.

6.9. Stil zgrade

Skandinavske narodne knjižnice imaju vrlo suvremen arhitektonski stil, te se ubrajaju u novu generaciju modernih hibridnih knjižnica. Vanjski je dizajn kod knjižnica Dokk1 i Deichman Bjørvika zasnovan na staklenim fasadama i kombiniranju raznih geometrijskih oblika, a razlikuju se po tome što Deihman Bjørvika ima i ostakljeni krov koji propušta svjetlost u zgradu. Knjižnica Metso je građena u postmodernističkom stilu po kojemu je jedinstvena i prepoznatljiva u Finskoj, a i šire. Dizajn u obliku tetrijeba i fasada rađena kombinacijom granita, stakla, wiborgita i bakra čine ovu knjižnicu autentičnom i potpuno nekonvencionalnom građevinom.

Iako se opisane hrvatske knjižnice u načelu izrazito razlikuju od skandinavskih po svojoj veličini, složenosti dizajna i stilu, mogu se primijetiti određene sličnosti u dizajnu. Hrvatske narodne knjižnice su građene u nešto drugačijem stilu od skandinavskih, iako su korišteni slični građevinski materijali poput stakla i betona. S obzirom na vanjski dizajn, jedino je Knjižnica Jelkovec u potpunosti obložena staklom poput knjižnica Dokk1 i Deichman Bjørvika. Karlovačka knjižnica je većinom građena od betona, stoga je njezin vanjski izgled specifičan po narančastoj betonskoj fasadi sa staklenim prozorima. Zgrada Gradske knjižnice

Požega je također specifična po tome što se radi o adaptaciji i dogradnji stare zgrade Prve požeske štedionice u historicističko-secesijskom stilu. Spoj stare zgrade s novom ostakljenom zgradom čini ovu zgradu suvremenom. Kao i kod Knjižnice Deichman, krov novog dijela zgrade požeske knjižnice napravljen je od stakla kako bi se iskoristila prirodna svjetlost. Naposljetku, zgrade svih analiziranih knjižnica su suvremene bez obzira na razlike u stilu.

7. Zaključak analize

Pregledom dostupne literature i komparativnom analizom ustanovljene su sličnosti i razlike između odabranih skandinavskih i hrvatskih narodnih knjižnica. Osim toga, odgovoreno je na tri istraživačka pitanja. Na prvo istraživačko pitanje jesu li skandinavske narodne knjižnice svojom arhitekturom funkcionalnije od hrvatskih narodnih knjižnica ustanovljeno je da su skandinavske knjižnice uglavnom funkcionalnije. Drugim istraživačkim pitanjem se nastojalo odgovoriti razlikuju li se skandinavske i hrvatske narodne knjižnice u elementima unutrašnjeg uređenja kao što su prostori za različite aktivnosti, tehnološka opremljenost, funkcionalnost i boje namještaja, osvjetljenost te boje zidova i podova. Utvrđeno je da se skandinavske i hrvatske knjižnice razlikuju, ali samo u određenim aspektima poput pružanja prostora za razne aktivnosti i tehnološke opreme. Na treće istraživačko pitanje razlikuju li se skandinavske i hrvatske narodne knjižnice po veličini i vanjskom izgledu ustanovljeno je da se skandinavske i hrvatske narodne knjižnice znatno razlikuju u svojoj veličini i u vanjskom izgledu, iako su uočene određene sličnosti u vanjskom izgledu među uspoređenim knjižnicama.

Skandinavske knjižnice su površinom veće i tehnološki opremljenije od hrvatskih knjižnica, što ih čini fleksibilnijima u pružanju prostora za razne aktivnosti. Međutim, hrvatske su knjižnice u mnogome slične skandinavskim, kada su u pitanju boje zidova i podova unutar knjižnice, kao i osvjetljenost i namještaj. U svim knjižnicama su većinom zidovi i podovi u raznolikim bojama, koristi se LED rasvjeta uz maksimalno iskorištavanje prirodne svijetlosti, a namještaj je funkcionalan i u raznim bojama. Valja istaknuti da Dokk1 knjižnica prednjači dizajnom i količinom namještaja u odnosu na sve ostale knjižnice, s obzirom na to da se radi o velikoj knjižnici. Za razliku od namještaja skandinavskih narodnih knjižnica, koji je izrađen od raznovrsnih materijala, namještaj hrvatskih narodnih knjižnica je najčešće od drveta.

Utvrđene su i određene sličnosti i razlike kada je u pitanju stil zgrade odnosno vanjski izgled knjižnica. Skandinavski dizajn knjižnica uključuje kombinaciju staklenih fasada i raznih geometrijskih oblika. K tome, modernistička knjižnica Metso potpuno odstupa od svih ostalih knjižnica zbog svog oblika koji podsjeća na golemu pticu. Među hrvatskim knjižnicama samo Knjižnica Jelkovec zbog svoje staklene fasade nalikuje na skandinavske knjižnice, a djelomično i Gradska knjižnica Požega, zbog svojeg staklenog krova u novom

dijelu zgrade koji podsjeća na knjižnicu Deichman Bjørvika. Karlovačka knjižnica je poglavito betonska građevina, i stoga je ona stilski dosta drugačija od ostalih knjižnica. No, unatoč svim razlikama i sličnostima, utvrđeno je da su sve knjižnice suvremeno dizajnirane prema potrebama svojih lokalnih zajednica.

8. Zaključak

Narodne knjižnice su oduvijek bile važan čimbenik u razvoju pojedinca i zajednice uslijed brojnih društvenih promjena. S obzirom na svoju tradicionalnu ulogu u pružanju informacija svim korisnicima neovisno o njihovim obilježjima, knjižnice su i danas ključne ustanove za razvoj društva i pojedinca. K tome, nove usluge temeljene na suvremenim tehnologijama, kao i brojne aktivnosti koje se odvijaju u knjižnicama, zahtijevaju adekvatno dizajnirane knjižnice koje svojom pristupačnom lokacijom i fleksibilnim prostorom zadovoljavaju potrebe društva. Dakle, kako bi knjižnice služile kao primamljiva mjesta na kojima se korisnici okupljaju, druže i uče, trebaju se projektirati tako da budu funkcionalne i estetski privlačne, te da se nalaze u urbanim središtima društvenog života.

Na temelju analize utvrđeno je da su skandinavske narodne knjižnice funkcionalnije od hrvatskih knjižnica. Radi se o znatno većim knjižnicama od hrvatskih, koje su i tehnološki opremljenije te su samim tim fleksibilnije kod pružanja prostorija za različite svrhe i aktivnosti. Namještaj hrvatskih knjižnica je rađen pretežno od drveta, dok skandinavske knjižnice, uz drvo i plastiku, koriste i druge materijale poput aluminijske, linoleuma i sl. Osim toga, skandinavske knjižnice su stilski vrlo dotjerane i različite u odnosu na hrvatske knjižnice.

Uočene su i pojedine sličnosti među navedenim knjižnicama. U unutrašnjosti svih knjižnica koristi se LED rasvjeta uz maksimalno iskorištavanje dnevne svjetlosti, zidovi i podovi su obojeni različitim bojama (u svakoj knjižnici na svoj način), dok je namještaj multifunkcionalan i raznobojan.

Skandinavske knjižnice su ipak naprednije od hrvatskih knjižnica, a to je i razumljivo s obzirom na to da se radi o velikim knjižnicama u koje su uložena velika novčana sredstva. Isto tako, valja spomenuti da je u Hrvatskoj namjenska gradnja narodnih knjižnica vrlo rijetka i tek je u razvoju, a uočljiv je i nedostatak literature o arhitekturi knjižnica. Nasuprot tome, Skandinavske zemlje imaju dugu tradiciju namjenske gradnje knjižnica osebujne arhitekture. S obzirom na to, hrvatske bi knjižnice, kao i knjižničari i arhitekti, trebali aktivnije pratiti suvremene trendove i prakse u arhitekturi knjižnica iz inozemstva te aktivnije lobirati prema svojim financijerima kako bi se osigurala sredstva za izgradnju.

Popis literature

1. Aparac-Jelušić, Tatjana i Sanjica Faletar Tanacković. 2019. „Što su donijeli novi pristupi knjižničnoj arhitekturi u 21. stoljeću?“ *Knjižnica: revija za područje bibliotekarstva in informacijske znanosti* 63, br. 1-2, 11-40. https://bib.irb.hr/datoteka/1028368.2019_Sto_su_donijeli_novi_pristupi_knjiznicnoj_arhitekturi.pdf.
2. Aparac-Jelušić, Tatjana, i Sanjica, Faletar Tanacković. 2020. *Knjižnična arhitektura: prostor, kultura, identitet*. Zagreb: Ljevak.
3. ArchDaily. 2015. „Dokk1/ schmidt hammer lassen architects.“ Pristupljeno: 24. ožujak 2022. https://www.archdaily.com/644920/dokk1-schmidt-hammer-lassen-architects?ad_source=search&ad_medium=projects_tab.
4. Archiweb. n.d. „Central library.“ Pristupljeno: 6. veljača 2022. <https://www.archiweb.cz/en/b/centralni-knihovna>.
5. Archiweb. n.d. „Deichman Bjørvika.“ Pristupljeno: 10. veljača. 2022. <https://www.archiweb.cz/en/b/deichman-bjorvika>.
6. AS Scenario. n.d. „Deichman Bjørvika.“ Pristupljeno: 14. veljača 2022. <https://www.scenario.no/prosjekter/deichman-bjorvika>.
7. Bisbrouck, Marie Françoise. 2008. „The building process including how to choose an architect“. U *IFLA library building guidelines: developments & reflections*, uredili Karen Latimer i Hellen Niegard, 119-126. Berlin, New York: Walter de Gruyter – K. G. Saur. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783598440373.2.119/html>.
8. Bišćan, Frida. 2008. *Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić" Karlovac : 1838.-2008. : prilozi za povjesnicu*. Karlovac: Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić".
9. Bišćan, Frida. 2017. „Suvremeni knjižnični prostori – od ideje do realizacije zgrade Gradske knjižnice u Karlovcu.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, br. 2–3, 175–91. <https://doi.org/10.30754/vbh.60.2-3.582>.
10. Bišćan, Frida. 2017. „Suvremeni knjižnični prostori – od ideje do realizacije zgrade Gradske knjižnice u Karlovcu.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, br. 2-3, 175-191. <https://hrcak.srce.hr/195874>.
11. C. Miller, William. 2016. *Nordic Modernism: Scandinavian Architecture 1890-2017*. Ramsbury: The Crowood Press. https://books.google.lt/books?hl=hr&lr=&id=aMSCDQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT19&dq=scandinavian+library+architecture&ots=hgLTscysrN&sig=wKNNMtqzfXyC2JBbUNOPYzQZQec&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.
12. Čunović, Kristina. 2020. „Razvoj Gradske knjižnice ‚Ivan Goran Kovačić‘ na načelima ekološke održivosti.“ *Knjižničarstvo : glasnik Društva knjižničara Slavonije, Baranje i Srijema* 24, br. 1–2, 65–80. <https://hrcak.srce.hr/clanak/366756>.
13. Dahlklid, Nan. 2013. „The Spirit of the Place: Landmarks of Scandinavian Library Architecture and Design.“ U *Good book, good library, good reading: Studies in the history of the book, libraries and reading from the network HIBOLIRE and its friends*, uredili Ausra Navickiene, Illka Mäkinen, Magnus Thorstensson, Martin Dyrbye i Tiitu

- Reimo, 194–227. Tampere: Tampere University Press.
<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/103167/978-951-44-9143-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=196>.
14. Davies, J. Eric. 2008. „Taking A Measured Approach to Library Management: Performance Evidence Applications and Culture.“ U *Management, Marketing and Promotion of Library Services Based on Statistics, Analyses and Evaluation*, uredila Trine Kolderup Flaten, 17-32. Berlin, New York: K. G Saur.
 15. Deichman.no. n.d. „In English - Deichman.no“ Pristupljeno: 14. veljača 2022. <https://deichman.no/in-english>.
 16. Deichman.no. n.d. „Seks etasjer, et hav av muligheter.“ Pristupljeno: 14. veljača 2022. https://deichman.no/aktuelt/_8270c70a-fb73-41b0-8d81-fe20fed69623.
 17. Dokk1. 2022. „DOKK1 – Produktkatalog.“ 4. svibanj 2022.
 18. Dokk1. n.d. „Acessibility.“ Pristupljeno: 24. ožujak 2022. <https://dokk1.dk/besog-dokk1/accessibility>.
 19. Dokk1. n.d. „Booklets & Brochures.“ Pristupljeno: 24. ožujak 2022. <https://dokk1.dk/english/booklets-and-brochures>.
 20. Faulkner-Brown, Harry. 1997. „Some thoughts on the design of major library buildings.“ U *Intelligent library buildings*, uredili Marie-Françoise Bisbrouck i Marc Chauveinc, 9–21. The Hague, Netherlands: Proceedings of the tenth seminar of the IFLA Section on Library Buildings and Equipment. <https://archive.ifla.org/VII/s20/rep/intlib.pdf>.
 21. FutureBuilt. n.d. „Deichman Bjørvika.“ Izmijenjeno: 31. siječanj 2022. <https://www.futurebuilt.no/Forbildeprosjekter#!/Forbildeprosjekter/Deichman-Bjoervika>
 22. Goldhor, Herbert. 1990. „Reviews -- New Trends in Scandinavian Public Libraries." Recenzija *New Trend in Scandinavian Public Libraries*, autora Jens Thorhauge. *The Library Quarterly*, siječanj 1990.
 23. Gorman, Michael. 2006. *Postojana knjižnica: tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
 24. Grad Požega. 2022. „pomoć podaci.“ 14. travanj 2022.
 25. Grad Požega. n.d. „Gradska knjižnica.“ Pristupljeno 12. travanj 2022. https://www.pozega.hr/index.php?option=com_k2&view=item&id=39:gradska-knjiznica&Itemid=128.
 26. Gradska knjižnica “Ivan Goran Kovačić“ Karlovac. 2022. „Upit o knjižnici.“ 9. ožujak 2022.
 27. Gradska knjižnica Požega. 2021. „Izvešće o radu i financijsko izvješće Gradske knjižnice Požega za 2020. Godinu.“ Objavljeno 15. siječanj 2021. <https://gkpz.hr/wp-content/uploads/2020/09/Izvjesce-o-radu-i-financijsko-izvjesce-za-2020.-godinu-GKP.pdf>.
 28. Gradska knjižnica Požega. n.d. „Nova, suvremeno opremljena knjižnica po mjeri korisnika 21. stoljeća.“ Pristupljeno: 13. travanj 2022. <https://gkpz.hr/prostor/>.
 29. Hauke, Petra i Klaus Ulrich Werner. 2012. „The Second Hand Library Building: Sustainable Thinking through Recycling Old Buildings into New Libraries.“ *IFLA Journal* 38, br. 1, 60–67. <https://doi.org/10.1177/0340035211435394>.

30. Hrvatska enciklopedija. n.d. „Knjižnica“. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Pristupljeno: 22. prosinac 2021. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=32130>.
31. IFLA. 2021. „New Public Library World Champion Named.“ *IFLA* (blog), 19. Kolovoz 2021. <https://www.ifla.org/news/new-public-library-world-champion-named/>.
32. Kasap Marta i Tatjana Aparac-Jelušić. 2017. „Izazovi knjižnične arhitekture za mlade.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, br. 2-3, 153-174. <https://hrcak.srce.hr/195873>.
33. Kasap, Marta i Tatjana Aparac-Jelušić. 2017. „Izazovi knjižnične arhitekture za mlade.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 60, br. 2-3, 153-174. <https://hrcak.srce.hr/195873>.
34. Katalenac, Dragutin. 2009. „Predvorja slobode Hrvatske narodne knjižnice za 21. stoljeće.“ U *Narodne knjižnice za sadašnjost i budućnost: koncepti-arhitektura-tehnologija*. Uredili Črnjar, Ljiljana. 3-6 listopad 2007. Lovran, Hrvatska. 82-89. Gradska knjižnica Rijeka.
35. Kirchhoffer, Sonja. 2016. „Tampere, grad na jugu Finske“. *Artos : časopis za znanost, umjetnost i kulturu*, 0-0. <https://hrcak.srce.hr/168602>.
36. Klak Mršić, Iva. 2012. „Nova knjižnica u novom naselju.“ *Novi uvez – Glasilo Zagrebačkoga knjižničarskog društva* 10, br. 16, 1-21. https://zkd.hr/wp-content/uploads/2020/02/novi_uvez_16.pdf.
37. Klak Mršić, Iva. 2013. „Otvorena Knjižnica Jelkovec u mreži Knjižnica grada Zagreba.“ *Hrvatsko knjižničarsko društvo* 58, 1-64. <https://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/630>.
38. Klingelfuss, Jessica. 2020. „Oslo’s ambitious Deichman Library opens to the public.“ *Wallpaper*, 18. lipanj 2020. <https://www.wallpaper.com/architecture/deichman-library-lund-hagem-architects-atelier-oslo-norway>.
39. Knjižnica Jelkovec. 2022. „Upit o knjižnici.“ 21. ožujak 2022.
40. Knjižnice grada Zagreba. n.d. „Knjižnica Jelkovec - Aktivnosti za djecu i mlade.“ Pristupljeno: 2. ožujak 2022. <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-jelkovec/aktivnosti-7837/aktivnosti-za-djecu-i-mlade-12170/12170>.
41. Knjižnice grada Zagreba. n.d. „Knjižnica Jelkovec - O Knjižnici.“ Pristupljeno: 2. ožujak 2022. <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-jelkovec/o-knjiznici-7117/o-knjiznici-28587/28587>.
42. Knjižnice grada Zagreba. n.d. „Knjižnica Jelkovec - Usluge.“ Pristupljeno: 2. ožujak 2022. <https://www.kgz.hr/hr/knjiznice/knjiznica-jelkovec/odjeli-i-usluge/usluge-28588/28588>.
43. Koontz, Christie, i Barbara Gubbin. 2010. *IFLA Public Library Service Guidelines*. Walter de Gruyter.
44. Maričević, Ivana. 2021. „175 sati čitanja za 175 godina Knjižnice - Analiza ankete sudionika jedinstvene akcije poticanja čitanja provedene u suradnji s Katoličkom gimnazijom u Požegi.“ <https://gkpz.hr/wp-content/uploads/2021/09/175-sati-citanja-za-175-godina-knjiznice-analiza-ankete.pdf>.

45. Mehtonen, Pentti. 2011. „Public Library Buildings in Finland: An Analysis of the Architectural and Librarianship Discourses from 1945 to the Present.“ *Library Trends* 60, br. 1, 152–173. <https://doi.org/10.1353/lib.2011.0026>.
46. Meyer, Ulf. 2020. „Where the Light Shafts Meet.“ World-Architects. Objavljeno: 11. srpanj 2022. <https://www.world-architects.com/en/architecture-news/insight/where-the-light-shafts-meet>.
47. Ministarstvo kulture i medija. 2021. „Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj.“ NN 103/2021-1834. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2021_09_103_1834.html
48. Ministarstvo kulture. 1999. „Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj.“ NN 58/1999-1071. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_06_58_1071.html.
49. Mušnjak, Tatjana. 2001. „Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine.“ *Arhivski vjesnik*, br. 44, 183–93. <https://hrcak.srce.hr/clanak/14573>.
50. Pejić, Ilija. 2009. „Narodne knjižnice: potpora formalnom i neformalnom obrazovanju – visoko obrazovanje.“ *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 3, 97–112. <https://hrcak.srce.hr/file/94752>.
51. Regul, Vedra. 2015. „Socijalna kohezija u novoizgrađenim planskim naseljima: studija slučaja naselja Novi Jelkovec u Zagrebu.“ Repozitorij Filozofskog fakulteta u Zagrebu. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6122/>.
52. Relsted Kærup, Ida. 2015. *Rum til forandring= Space for change: Dokk1 - Aarhus' nye mødested*. Århus: Aarhus Kommunes Biblioteker.
53. Reuben, Jeff. 2019. „A Brief History of Scandinavian Architecture.“ Scandinavia Standard (blog), 17. travanj 2019. <https://www.scandinaviastandard.com/a-brief-history-of-scandinavian-architecture/>.
54. Romero, Santi. 2007. „Renovating Historic Buildings.” U *IFLA Library Building Guidelines: Developments & Reflections*, uredili Karen Latimer i Helen Niegaard, 19–31. München: Saur. <https://pdfs.semanticscholar.org/ec45/1bb6034fd651e1237b2933d742935a813d47.pdf>
55. Romero, Santi. 2008. „A library project from an architect's point of view.“ U *IFLA Library Building Guidelines: Developments & Reflections*, uredili Karen Latimer i Hellen Niegaard, 172-202. Berlin, New York: Walter de Gruyter – K. G. Saur. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783598440373.2.172/html>.
56. Sabolović-Krajina, Dijana. 2016. „Narodna knjižnica kao središte lokalne zajednice u suvremenom društvu.“ Repozitorij Filozofskog fakulteta u Zagrebu. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6373/>.
57. Sabolović-Krajina, Dijana. 2020. „Učenje od Gradska knjižnice Reykjavik i islandskog modela knjižničnih usluga metodom job shadowing.“ *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 62, br. 1-2, 523-554. <https://hrcak.srce.hr/252930>.
58. SHL Architects. n.d. „Dokk1.“ Pristupljeno: 3. ožujak 2022. <https://www.shl.dk/dokk1/>.
59. Stipčević, Aleksandar. 1985. *Povijest knjige*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

60. Sufar, Suhaila, Anuar Talib i Haris Hambali. 2012. „Towards a Better Design: Physical Interior Environments of Public Libraries in Peninsular Malaysia.“ *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 42, 131–43. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.04.174>.
61. Tadić, Katica. 1993. *Rad u knjižnici : priručnik za knjižničare*. Rijeka: Naklada Benja <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/biblio/nastava/dz/text/katm.htm>.
62. Tampere City Library. 2022. „Tampere City Library Presentation.“ 18. veljača 2022.
63. Tampere.fi. n.d. „Computer and Appliances.“ Izmijenjeno: 1. lipanj 2021. <https://www.tampere.fi/en/culture-and-leisure/libraries/computers-and-appliances.html>.
64. Tehnička enciklopedija. 1963-1997. 9. „Muzeji, knjižnice i kazališta.“ Leksikografski zavod Miroslav Krleža. 1984. <https://tehnika.lzmk.hr/tehnicka-enciklopedija-1966-1997/>.
65. Vidanec, Sabina. 2013. „Adaptirane knjižnične zgrade u Osječko-baranjskoj županiji.“ Repozitorij Filozofskog fakulteta u Osijeku. <https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A1390>.
66. Vitori, Vera. 2012. „Zastupljenost teme o arhitekturi, planiranju i izgradnji knjižnica u literaturi – nedostaje li nam priručnik?“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, br. 3-4, 79-102. <https://hrcak.srce.hr/106576>.
67. Vrana, Radovan i Jasna Kovačević. 2013. „Percepcija korisnika o knjižnici i knjižničnim uslugama kao temelj poslovne strategije knjižnice.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, br. 3, 23–46. <https://hrcak.srce.hr/115193>.

Comparative analysis of the architecture of public libraries in the Scandinavian countries and Croatia

Abstract

Public libraries are institutions which provide access to information, promote reading, support education and enable lifelong learning for all members of the community. In addition, public libraries provide services based on information and communication technologies and they are suitable places for various activities. Many activities are increasingly carried out in cooperation with other institutions. Therefore, it is important for the successful operation of public libraries that they are purpose-built and equipped with modern technologies, while the constant development of society requires functional and attractively designed public libraries. Cooperation between architects and librarians is crucial in this process. Following Faulkner-Brown's design principles ensures the functionality and aesthetic beauty of libraries, while the user needs are a priority. This paper deals with the analysis of the architecture of public libraries in Scandinavia and Croatia. Public libraries that have been purpose-built and whose design includes a modern approach to library design were analyzed. The purpose of this paper is to show similarities and differences in the interior and exterior of the public libraries of Scandinavia (Dokk1, Metso and Deichman Bjørvika) and Croatia (Ivan Goran Kovačić City Library "Karlovac", Jelkovec Library and Požega City Library). The aim of this paper is to analyze and compare the exterior and interior architecture of the above mentioned libraries according to certain criteria in order to find out whether Scandinavian libraries are more functional than Croatian libraries, whether there are differences in certain elements of the interior design, and the size and appearance of the compared libraries. The research was conducted by comparative analysis of available literature. The results of the research showed that Scandinavian public libraries are more functional, more technologically equipped and more flexible in providing multi-purpose spaces. Also, they are larger and look different from Croatian libraries.

Keywords: architecture of public libraries, library buildings, functional approach, Scandinavian libraries, Croatian libraries